

Yhdistystoimijoiden taloushallinnon osaamisen lisääminen

Taloushallinnon koulutusten suunnittelu ja toteutus

Tradenomin opinnäytetyö

Liiketalouden koulutusohjelma, Hämeenlinnan korkeakoulukeskus

Kevät 2022

Sara Löyttyjärvi

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli suunnitella ja toteuttaa toimeksiantajalle Hämeen Setlementti ry:lle sekä muille yhdistyksille suunnatut taloushallinnon koulutukset. Koulutusten tavoitteena oli kasvattaa yhdistysten taloushallinnon ymmärrystä ja tarjota käytännöllistä, oman yhdistyksen arkeen sovellettavissa olevaa tietoa. Toimeksiantaja Hämeen Setlementti ry haluaa profiloitua yhdistystalouden osaajana ja lisätä omien työntekijöidensä talousosaamista.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa perehdytään koulutusten sisältöjen suunnittelussa tarvittuun tietoon ja käsitteisiin, kuten aatteellinen yhdistys, voittoa tavoittelematon toiminta, toiminnan yleishyödyllisyys, kirjanpitovelvollisuus, verovelvollisuuden tapauskohtainen arviointi ja yhdistyksille olennaiset tunnusluvut. Lisäksi tietoperustassa tutustutaan strategiseen budjetointiin sekä yhdistysten varainhankinta- ja liiketoimintamahdollisuuksiin.

Talouuskoulutuksia toteutettiin kolme; kaksi Hämeen Setlementille ja kahden koulutuskerran koulutus muiden yhdistysten toimijoille. Palautteet koulutuksista kerättiin Webropol-kyselyillä ja lisäksi toteutettiin 1,5-3 kuukautta koulutusten jälkeen seurantakyselyt. Palautekyselyihin saatujen vastausten perusteella lähes kaikkien osallistujien osaaminen lisääntyi ja koulutusten sisällöt koettiin hyödyllisiksi. Sekä rivityöntekijät että johtotehtävissä olevat yhdistystoimijat arvioivat taloushallinnon perustiedon hyödylliseksi omassa työssään. Perustiedon rinnalla rivityöntekijät arvioivat hyödylliseksi erityisesti oman yhdistyksen taloustiedon ja johtotehtävissä olevat talouden suunnittelun sekä seurannan.

Avainsanat järjestötoiminta, taloushallinto, kirjanpito, osaaminen

Sivut 47 sivua ja liitteitä 20 sivua

Author Sara Löyttyjärvi

Year 2022

Subject Enhancing the financial management skills of associations

Supervisors Asta Mattila

The aim of this thesis was to plan and implement financial management trainings for the commissioner Hämeen Setlementti and other associations. The aim of the trainings was to increase the understanding of the associations' financial administration and to provide practical information that is applicable to the daily life of one's own association. The commissioner Hämeen Setlementti ry wants to profile itself as an expert in association economics and increase the financial skills of its own employees.

The theoretical part of the thesis introduces the information and concepts needed in planning the content of the trainings, such as non-profit association, non-profit activity, accounting obligation, case-by-case assessment of tax liability and key figures relevant to associations. In addition, the theoretical part introduces strategic budgeting, fundraising and business opportunities for associations.

Two financial trainings were carried out for Hämeen Setlementti and one training for operators from other associations. Feedback on the trainings was collected through Webropol surveys, and in addition, follow-up surveys were conducted 1,5-3 months after the trainings. Based on the responses to the feedback surveys, the competence of all but one participant increased, and the content of the trainings was found to be useful. Both base level employees and managers find the basic knowledge of financial management useful in their own work. In addition to basic information, base level employees find the financial information of their own association especially useful. The management level considers financial planning to be particularly useful alongside basic information.

Keywords organizational activities, financial management, accounting, competence

Pages 47 pages and appendices 20 pages

Sisälllys

1	Johdanto	1
1.1	Opinnäytetyön tausta	2
1.2	Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymykset	3
2	Yhdistysten taloushallinnon erityispiirteet	5
2.1	Yhdistysten taloushallinnon lähtökohdat	6
2.2	Taloushallinnon ja kirjanpidon peruskäsitteitä	7
2.3	Yhdistysten tuloslaskelma, tase ja tilinpäätös	8
2.4	Yhdistysten yleishyödyllisyys, liiketoiminta ja verotus	11
2.5	Useiden kustannuspaikkojen hallinta ja yhteiskulut	16
2.6	Budjetointi	18
2.7	Talouden seuranta ja tunnusluvut	22
3	Kehittämistyön tarkoitus ja tavoite	23
4	Menetelmät	25
4.1	Määrällinen ja laadullinen tutkimus	26
4.2	Kyselytutkimus	27
5	Koulutusten suunnittelu ja toteutus	29
5.1	Koulutusten suunnittelu	29
5.2	Koulutusten toteutus ja palautekyselyt	31
5.2.1	Hämeen Setlementin henkilöstön koulutus	31
5.2.2	Hämeen Setlementin johtoryhmän koulutus	34
5.2.3	Yhdistysten talouskoulutus	35
5.3	Seurantakyselyjen toteutus	38
6	Johtopäätökset ja pohdinta	41
	Lähteet	45

Kuvat, taulukot ja kaavat

Kuva 1. Hämeen Setlementin rivityöntekijöiden valinnat	33
Kuva 2. Setlementin johtoryhmän valinnat koulutuksen sisältöjen hyödyllisyydestä	34
Kuva 3. Yhdistysten talouskoulutukseen osallistuneiden valinnat koulutuksen sisältöjen hyödyllisyydestä	37
Kuva 4. Yhdistysten talouskoulutuksiin osallistuneiden valinnat seurantakyselyssä	39

Liitteet

Liite 1. Aatteellisen yhteisön tai säätiön tuloslaskelma

Liite 2. Pienyrityksen tasekaava

Liite 3. Mikroyrityksen tasekaava

Liite 4. Hämeen Setlementti ry:n henkilöstön koulutuksen 7.10.2021 sisältö

Liite 5. Hämeen Setlementti ry:n johtoryhmän koulutuksen 12.11.2021 sisältö

Liite 6. Yhdistysten talouskoulutuksen sisällöt 29.11.2021 ja 7.12.2021

Liite 7. Palautekysely Hämeen Setlementin henkilöstölle

Liite 8. Palautekysely Hämeen Setlementin johtoryhmälle

Liite 9. Kahden kerran yhdistyskoulutuksen palautekysely

Liite 10. Hämeen Setlementin talouskoulutusten seurantakysely

Liite 11. Yhdistysten talouskoulutuksen seurantakysely

1 Johdanto

Suomi on edelleen yhdistysvapauden ja yhdistysten luvattu maa. Vaikka vanhoja yhdistyksiä lakkautetaan, perustetaan uusia koko ajan lisää. Suomessa on jo nykyisellään helppoa perustaa yhdistys, mutta yhdistymistä ollaan myös entisestään helpottamassa.

Oikeusministeriön Yhteisöllinen kansalaistoiminta 2020-luvulla -hankkeessa (Oikeusministeriö 2021) on valmisteltu Toimintaryhmälaki. Hyväksyttäessään tämä laki mahdollistaa toimintaryhmille yhdistyksiä kevyemmät rakenteet ja rekisteröitymisen. Laki lisääkin neljännen sektorin eli vapaiden toimintaryhmien toimintamahdollisuuksia. (Oikeusministeriö, 2021, s. 13) Yhdistyksistä suurin osa toimii vapaaehtoisvoimin ja yhdistysten yleinen kirjanpitovelvollisuus (Kirjanpitolaki (KPL) 30.12.1997/1336, 1 §) tuottaa haasteita pienimmille yhdistyksille. Tämä on todettu mm. aiemmin mainitussa Oikeusministeriön hankkeessa. Yhdistyslakiin esitetäänkin muutoksia, jotka keventäisivät alle 30 000 euron vuosibudjetilla toimivien yhdistysten kirjanpitovelvollisuutta ja mahdollistaisivat niille kevyemmän tilinpidon. (Oikeusministeriö, 2021, ss. 124, 242)

Yhdistystoiminta, mutta erityisesti yhdistysten toimintaympäristö, on murroksessa, eikä vain sosiaali- ja terveysalalla, jossa perustettavat hyvinvointialueet muokkaavat toimintakenttää. Yhdistystoiminnan rahoitus on suurten muutosten edessä. Kuntatalous on heikentynyt viimeiset vuosikymmenet ja yhdistyksille myönnettävät avustukset ovat joutuneet myös leikkauslistoille. Epävarmuus tulevaisuuden avustuksista liittyy myös valtionavustuksiin Veikkausvarojen vähenemisestä ja valtionavustustoiminnan uudistuksesta johtuen (Valtioneuvosto, 2021; Valtionvarainministeriö, 2020). Tämän opinnäytetyön tekijä on toiminut yhdistyksissä yli 25 vuotta ja ainakin viimeisen vuosikymmenen on pinnalla ollut pyrkimys monipuolistaa rahoitusta julkisten viranomaisten myöntämien avustusten ulkopuolelle. Tämä on siis ollut pyrkimys, mutta samaan aikaan luotto tiettyihin perusavustuksiin on ollut suhteellisen vankkaa. Viimeistään nyt on herätty toden teolla siihen, ettei tähän asti varmoihin avustuslähteisiin voida turvata tulevaisuutta.

Yhdistyslain mukaan yhdistys perustetaan tiettyä aatteellista tarkoitusta varten, eikä yhdistysten tarkoituksena ole voiton tai muun taloudellisen hyödyn tavoittelu (Yhdistyslaki 1989, 1-2 §). Mahdollista on perustaa myös taloudellinen yhdistys, jonka tavoitteena on

tuottaa jäsenilleen taloudellista hyötyä, mutta silloin sen toimintaan ei sovelleta yhdistyslakia. Tässä opinnäytetyössä keskistytään yleishyödyllisiin yhdistyksiin. Yhdistystoiminnan kiintotähti on tarkoituksen edistäminen ja sen eteen työskenteleminen. Talous ja taloushallinto on välttämättömyys, jolla toiminta mahdollistetaan. Epävarmuus tulevaisuuden avustumahdollisuuksista ja siitä johtuva akuutti tarve monipuolistaa omaa rahoitusta, haastavat yhdistystoimintaa. Yhdistyksissä tarvitaan uudenlaista talousajattelua ja toimintakulttuurin murrosta. Toimintaa ja sen kehittämistä voidaan joutua miettimään enemmän talouden näkökulmasta. Tämä ei tarkoita, etteikö toiminnan johtotähti olisi edelleen sääntöihin kirjattu tarkoitus ja sen toteuttaminen, vaan että talouden ja erityisesti sen suunnittelun osalta pitää jatkossa toimia ennakoivammin.

1.1 Opinnäytetyön tausta

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan menetelmät -kurssilla keväällä 2021 toteutettu tutkimusprojekti yhdistysten taloushallintoon liittyvistä tieto- ja osaamistarpeista toimii tämän työn pohjakartoituksena. Tuota tutkimusprojektiä varten haastateltiin kuutta yhdistystensä toiminnasta vastaavaa työntekijää ja vapaaehtoista. Haastatelluista yhdistyksistä kolme oli sosiaali- ja terveysalan yhdistyksiä ja kolme edusti muita toimialoja. Kaikilla haastatelluilla yhdistyksillä oli työntekijöitä ja talous jakautui useampaan kustannuspaikkaan tai laskelmaan. Muutamassa haastattelussa keskusteltiin siitä, että yhdistyksissä taloushallinto on usein reagoivaa. Muutoksia ja uudistuksia tehdään vain, kun tilanne niin vaatii. Yhdistystoiminnassa olisi tarvetta pidemmälle tulevaisuuteen katsovasta ja ennakoivasta talouden suunnittelusta. Rahoituksen monipuolistaminen koettiin ylipäättään kannatettavaksi, koska yhdistyksen talous ei ole niin haavoittuvaista, jos rahoitusta saadaan mahdollisimman monesta lähteestä. Veikkausvarojen väheneminen ja valtionavustustoiminnan uudistus on tehnyt tästä kouriintuntuvasti tärkeämpää. Taloushallinnon järjestäminen toiminnan kasvaessa ja rahoitusten monipuolistuessa kaipaa osaamista, mitä yhdistyksistä ei välttämättä löydy. Kaikkien mahdollisten rahoituskanavien hyödyntäminen tarkoittaa myös varainhankinta-, rahankeräys- ja liiketoimintamahdollisuuksien tarkastelua. Jos tilitoimistossa on puutteita hankeosaamisessa tai yhdistystalouden erityispiirteiden tuntemuksessa, ei sieltä välttämättä ole saatavissa tarvittavaa tukea.

Yhdistystoimijoiden haastattelujen pohjalta tutkimusprojektissa tunnistettiin kahdeksan taloushallintoon liittyvää tieto- ja osaamistarvetta:

1. Yhdistyksen taloushallinnon perusymmärrys toiminnasta vastaaville käytännöllisessä muodossa: tuloslaskelma, tase, kahdenkertainen kirjanpito.
2. Miten talous jaetaan useille kustannuspaikoille tai tuloslaskelmille ja jaetaan yhteis- tai yleiskuluja?
3. Liiketoimintamahdollisuudet yhdistystoiminnassa: mitä sääntöjen puitteissa ja vähäarvoisena on mahdollista tehdä ja missä vaiheessa toimintaan ei enää riitä oma kustannuspaikka, vaan se olisi yhtiötettävä.
4. Miten valita tilitoimisto, mihin tulisi kiinnittää huomiota?
5. Tietoa palkka.fi -palvelusta sekä mahdollisista muista edullisista ja hyödyllisistä järjestelmistä.
6. Yhdistyksille suunnattua tietoa eri sähköisistä taloushallintajärjestelmistä ja sellaiseen siirtymisestä.
7. Yhdistystoimintaan soveltuvat tunnusluvut ja niiden hyödyntäminen.
8. Budjetointiin ja erityisesti budjettiseurantaan tukea ja työkaluja.

Tässä opinnäytetyössä on tarkoitus keskittyä näistä tarpeista erityisesti kolmeen ensimmäiseen ja kahteen viimeiseen. Hämeen Setlementti ry toimii tämän opinnäytetyön toimeksiantajana. Yhdistyksellä on pitkä historia alueen yhdistysten, erityisesti sosiaali- ja terveysalan yhdistysten, yhteistyön ja toimintaedellytysten edistäjänä. Yhdistys on kiinnostunut jakamaan osaamistaan erilaisten koulutusten tai palveluiden muodossa ja haluaa profiloitua yhdistystalouden osaajana. Lisäksi yhdistys haluaa lisätä omien työntekijöidensä talousosaamista.

1.2 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymykset

Tämä opinnäytetyö pohjautuu näihin aiemmissa kappaleissa mainittuihin lähtökohtiin, joita ovat järjestöjen rahoituksen murrokseen vastaaminen ja tunnistetut taloushallinnon tieto- ja osaamistarpeet yhdistyksissä. Opinnäytetyön tavoitteena on suunnitella ja toteuttaa toimeksiantajalle sekä muille yhdistyksille suunnatut taloushallinnon koulutukset. Koulutusten tavoitteena on kasvattaa yhdistysten taloushallinnon ymmärrystä ja tarjota

käytännöllistä, oman yhdistyksen arkeen sovellettavissa olevaa tietoa. Koulutusten kohteena ovat yhdistykset, joilla on työntekijöitä ja taloushallintoa hoitaa oma työntekijä tai tilitoimisto. Koulutusten sisällöt suunnitellaan erityisesti toimeksiantajan toimialan, eli sosiaali- ja terveysalan yhdistysten, tarpeisiin.

Koulutusten sisältö laaditaan aiemmin mainitussa tutkimusprojektissa todettujen kolmen ensimmäisen ja kahden viimeisen tarpeen pohjalta. Hämeen Setlementin kaikille työntekijöille suunnattu koulutus keskittyy yhdistyksen taloushallinnon perusasioihin, kuten tuloslaskelmaan, taseeseen ja kahdenkertaiseen kirjanpitoon, sekä yhdistyksen oman taloushallinnon ja kustannuspaikkarakenteen avaamiseen. Koulutuksen sisällön suunnittelun johtotähtenä on kysymys: Mitä jokaisen yhdistystyöntekijän tulisi tietää yhdistyksensä taloudesta ja sen hallinnosta? Koulutus suunnitellaan yhteistyössä yhdistyksen johtoryhmän kanssa ja teorian tiedon avulla, jota käsitellään seuraavassa luvussa.

Toimeksiantajayhdistyksen johtotehtävissä työskenteleville suunnitellaan tämän peruskoulutuksen jälkeen pidettävä enemmän talouden suunnitteluun ja rahoituspohjan monipuolistamiseen painottuva koulutus. Teorian tiedon avulla vastataan seuraaviin koulutuksen sisältöön liittyviin kysymyksiin: Mitä mahdollisuuksia teorian tieto tarjoaa yhdistysten talouden suunnittelun kehittämiseen pitkäjänteisemmäksi? Miten rahoituspohjan monipuolistaminen vaikuttaa kirjanpitoon? Mitkä ovat yhdistystoiminnan liiketoimintamahdollisuudet? Näiden Hämeen Setlementin rivityöntekijöille ja johtotehtävissä toimiville pidettyjen koulutusten pohjalta suunnitellaan muiden yhdistysten vastuuasemissa oleville koulutus, joka on yhdistelmä kahden edellä mainitun koulutuksen sisällöistä.

Tämän opinnäytetyön varsinaiset tutkimuskysymykset liittyvät taloushallinnon osaamisen lisäämiseen ja osaamisen hyödynnettävyyteen yhdistystyöntekijöiden työssä ja oman yhdistyksen talouden suunnittelussa. Tutkimuskysymyksiin vastataan koulutuksiin osallistuvilla suunnattujen kyselyiden avulla. Koulutuksiin osallistuvilla toteutetaan palautekyselyt heti koulutusten jälkeen ja seurantakyselyt 2-3 kuukautta myöhemmin.

Tutkimuskysymykset:

1. Minkälaisen taloushallinnon osaamisen ja taloustiedon rivityöntekijät kokevat hyödyllisimmäksi omassa työssään?
2. Minkälaisen taloushallinnon osaamisen yhdistysten johtotehtävissä olevat kokevat hyödyllisimmäksi omassa työssään?
3. Minkälaisia vaikutuksia taloushallinnon osaamisen lisäämisellä on koulutuksiin osallistuneiden työn tekemiseen?

Hypoteesina tässä tutkimuksessa on, että yhdistystoimijoiden, erityisesti rivityöntekijöiden, taloushallinnon osaaminen on ennen koulutusta vähäistä, joten koulutusten avulla osallistujien osaaminen lisääntyy. Toinen hypoteesi on, että rivityöntekijät ja vastuullisessa asemassa olevat yhdistystoimijat kokevat erilaisen osaamisen ja taloustiedon hyödyllisimmäksi omalle työlleen. Kolmas hypoteesi on, että lisäämällä yhdistystoimijoiden taloushallinnon osaamista, voidaan vaikuttaa myönteisesti yhdistysten toimintaedellytyksiin ja elinvoimaisuuteen. Koulutusten, niistä saadun palautteen ja seurantakyselyjen pohjalta on tavoitteena suunnitella koulutusohjelma, joka jää toimeksiantajan Hämeen Setlementti ry:n käyttöön ja hyödynnettäväksi yhdistyksen toteuttamassa koulutustoiminnassa.

Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen opinnäytetyö, jossa suunnitellaan ja toteutetaan toiminnallisena osuutena koulutukset. Opinnäytetyö yhdistelee laadullista ja määrällistä tutkimusta. Tutkimuskysymyksiin ja hypoteeseihin vastataan kyselytutkimuksen avulla. Laadullista ja määrällistä tutkimusta sekä tutkimusmenetelmiä käsitellään 4. luvussa.

2 Yhdistysten taloushallinnon erityispiirteet

Tässä luvussa avataan yhdistystoimintaan ja yhdistysten taloushallintoon liittyviä olennaisia käsitteitä. Tällaisia käsitteitä ovat mm. aatteellinen yhdistys, voittoa tavoittelematon toiminta, toiminnan yleishyödyllisyys, kirjanpitovelvollisuus, verovelvollisuuden tapauskohtainen arviointi ja yhdistyksille olennaiset tunnusluvut. Lisäksi yhdistysten osaamis- ja tietotarpeisiin vastaamiseksi tietoperustassa tutustutaan budjetointiin yleensä, mutta erityisesti strategiseen budjetointiin ja rahoitusohjelman monipuolistamiseen sekä siihen, mitä se vaatii taloushallinnolta. Liiketoimintamahdollisuuksien avaamiseksi on tarpeen selvittää, mitä yhdistyslain mukainen vähäarvoinen ansiotoiminta tarkoittaa ja mitä yhdistysten ansioita voidaan pitää yleishyödyllisinä ja mitä ei.

2.1 Yhdistysten taloushallinnon lähtökohdat

Yhdistyslain 1 §:n mukaan Yhdistyslakia (26.5.1989/503) sovelletaan yhdistyksiin, jotka on perustettu aatteellisen tarkoituksen yhteistä toteuttamista varten ja joiden tarkoitus ei ole lain tai hyvien tapojen vastainen. Yhdistyslakia ei sovelleta lain 2 §:n mukaisesti sellaisiin yhdistyksiin, joiden tarkoitus on taloudellisen edun tuottaminen toimintaan osallisille tai joiden toiminnan laatu on muutoin pääasiassa taloudellinen. Yhdistyslain mukaisten yhdistysten toiminta on siis voittoa tavoittelematonta. Tässä työssä käsitellään vain yhdistyslain mukaisten yhdistysten taloushallintoa. Edelleen Yhdistyslain 5 §:n mukaisesti ”yhdistys saa harjoittaa vain sellaista elinkeinoa tai ansiotoimintaa, josta on määrätty sen säännöissä tai joka muutoin välittömästi liittyy sen tarkoituksen toteuttamiseen taikka jota on pidettävä taloudellisesti vähäarvoisena”.

Kirjanpitolain (KPL) 1 §:n mukaisesti yhdistykset kuuluvat siihen joukkoon yhteisöjä, jotka ovat aina kirjanpitovelvollisia. Kirjanpitolautakunnan (KILA) lausuntojen 15/1974 ja 1757/2005 mukaan myös rekisteröimättömät aatteelliset yhdistykset kuuluvat kirjanpitovelvollisuuden piiriin. Kirjanpitolain 2 §:n mukaan kirjanpitovelvollisten yhteisöjen on pidettävä kahdenkertaista kirjanpitoa. Kahdenkertainen kirjanpito tarkoittaa käytännössä sitä, että jokainen liiketapahtuma eli meno tai tulo on kirjattava yhtä suurena vähintään kahdelle eri kirjanpitotilille, joista toisen veloituspuoletelle ja toisen hyvityspuoletelle (Vinnikainen & Perälä, 2020, s. 20). Kuten johdannossa on kirjoitettu, tähän kirjanpitovelvollisuuteen on tulossa pienille yhdistyksille helpotuksia, jos yhdistyslain uudistus etenee Yhteisöllinen kansalaistoiminta 2020-luvulla -hankkeessa tehdyn valmistelun mukaisesti. Yhdistyslain muutokset mahdollistaisivat kevyemmän tilinpidon yhdistyksille, joiden vuosibudjetti on alle 30 000 euroa. (Oikeusministeriö 2021; ss. 13, 124, 242) Vaikka tämän työn lähtökohtana on sellaisten yhdistysten taloushallinto, joiden vuosibudjetti on tuota rajaa suurempi, niin siinä vaiheessa, kun Yhdistyslain muutokset hyväksytään ja ne tulevat lainvoimaisiksi, on tarpeen päivittää tämän opinnäytetyön kehittämistyönä laadittava koulutus pohja ottamaan huomioon kevyemmän tilinpidon mahdollisuudet ja edellytykset.

2.2 Taloushallinnon ja kirjanpidon peruskäsitteitä

Laskentatoimi kokoaa tietoa yhteisön toimintaprosessista. Laskentatoimi voidaan jakaa ulkoiseen ja sisäiseen sen mukaan ovatko laskelmien hyväksikäyttäjät yhdistyksen ulkopuolisia vai sisällä olevia sidosryhmiä. Ulkoinen laskentatoimi eli kirjanpito seuraa yhteisön ja sen ulkopuolisten välisiä toimia. Ulkoisen laskentatoimen tehtävänä on tuottaa kirjanpidon perusteella virallinen tilinpäätös liitteineen. Sisäisen eli johdon laskentatoimen tehtävänä on palvella operatiivista toimintaa. Kirjanpidon päätarkoitus on tilikauden tuloksen selvittäminen. Sisäistä laskentatoimea varten kirjanpito tuottaa tietoa toiminnan suunnittelua ja seurantaan varten. (Tomperi, 2018, s. 9-10)

Kirjanpitolain 1:3 §:n mukaan kirjanpitovelvollisen on noudatettava hyvää kirjanpitolapaa. Hyvää kirjanpitolapaa ei ole määritelty lainsäädännössä, mutta käytännössä se edellyttää, että kirjanpidossa noudatetaan siihen liittyvää lainsäädäntöä, joista keskeisimmät ovat kirjanpilaki ja -asetus. (Tomperi, 2019, s. 9) Hyvän kirjanpitolavan keskeisin tulkitsija on kirjanpitolautakunta (KILA), jonka ohjeiden ja lausuntojen noudattaminen on lisäksi olennainen osa hyvää kirjanpitolapaa (Vinnikainen & Perälä, 2020, s. 20).

Kirjanpitolain 2:2 §:n mukaan tapahtumat merkitään asianmukaisille eri kirjanpitolileille. Jokainen tili on pidettävä sisällöltään samana ja kirjanpitovelvollisella tulee olla kultakin tilikaudelta selkeä ja riittävästi eritelty luettelo. Nämä tilit nimetään niillä käsiteltävien asioiden mukaan. Kullakin tilillä on kaksi eri puolta – debet ja kredit. Kahdenkertaisessa kirjanpidossa liiketapahtumat kirjataan aina kahdelle tilille, toisen tilin debet-puolelle ja toisen kredit-puolelle. Debet-puolelle tehtävä merkintä osoittaa rahan käytön ja kredit-puolelle tehty merkintä rahan lähteen. (Tomperi, 2018, s. 15)

Liiketapahtumien kirjausten tulee perustua päivätyihin ja järjestelmällisesti numeroituihin tai muulla tavalla yksilöityihin tositteisiin, jotka todentavat liiketapahtumat. Myös liiketapahtuman, tosittien ja kirjauksen välisen yhteyden tulee olla vaikeuksitta todettavissa. (KPL 2:5.1 §) Mahdollisuuksien mukaan tosittien tulee olla ulkopuolisen antamia (Tomperi, 2018, s. 42). Tosittien ovat esimerkiksi laskuja, kuitteja, tiliotteita ja muita asiakirjoja. Tosittien tietosisällön riittävyys edellyttää tapauskohtaista harkintaa. Yhdistystoiminnassa voi olla tarpeen viranomaispäätösten ja sopimusten lisääminen tosittaineistoon

kirjanpitovientien todentamiseksi. (Vinnikainen & Perälä, 2020, s. 26) Jos kirjauksen perusteeksi ei ole saatavissa ulkopuolisen antamaa tositetta, tulee kirjaus todentaa kirjanpitovelvollisen itsensä laatimalla ja asianmukaisesti varmennetulla tositteella (KPL 2:5.4 §).

2.3 Yhdistysten tuloslaskelma, tase ja tilinpäätös

Tilikausi on lähtökohtaisesti 12 kuukautta. Toimintaa aloitettaessa, lopetettaessa tai muutettaessa tilikausi voi olla tätä lyhyempi tai pitempi, mutta enintään 18 kuukautta. (KPL 1:4 §) Tilikaudelta on laadittava tilinpäätös. Suurin osa yhdistyksistä on kooltaan pien- tai mikroyrityksiä, joten niiden tilinpäätöksissä esitettävät tiedot määritellään Valtioneuvoston asetuksessa pien- ja mikroyrityksen tilinpäätöksessä esitettävistä tiedoista (PMA 1753/2015). Kirjanpitolain 1:4a §:n mukaisesti pienyrityksellä tarkoitetaan ”kirjanpitovelvollista, jolla sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella ylittyy enintään yksi seuraavista kolmesta raja-arvosta tilinpäätöspäivänä: 1) taseen loppusumma 6 000 000 euroa; 2) liikevaihto 12 000 000 euroa; 3) tilikauden aikana palveluksessa keskimäärin 50 henkilöä”. Kirjanpitolain pykälässä 1:4b § määritellään mikroyritykseksi vastaavasti kirjanpitovelvollinen, ”jolla sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella ylittyy enintään yksi seuraavista kolmesta raja-arvosta tilinpäätöspäivänä: 1) taseen loppusumma 350 000 euroa; 2) liikevaihto 700 000 euroa; 3) tilikauden aikana palveluksessa keskimäärin 10 henkilöä”.

Aatteellisia yhteisöjä ja säätiöitä varten on oma tuloslaskelmakaava, josta on säädetty Kirjanpitoasetuksessa (30.12.1997/1339) ja PMA:ssa. Tuloslaskelmakaava esittää samalla yhdistyksen rahankäyttöjärjestyksen – ensisijaisesti varsinaisen toiminnan alijäämä katetaan varainhankinnalla, toissijaisesti sijoitus- ja rahoitustoiminnan tuotoilla ja lopuksi yleisavustuksilla. Mahdollisten tilinpäätössiirtojen jälkeen saadaan tilikauden yli- tai alijäämä. (Tomperi, 2019, s. 80) Tuloslaskelman tiliryhmittelyä avataan enemmän seuraavissa kappaleissa.

Aatteellisen yhdistyksen tuloslaskelma laaditaan kirjanpitoasetuksen 1:3 §:n kaavan mukaan (Liite 1, Kirjanpitoasetus 30.12.1997/1339). Yhdistys saa laatia tuloslaskelmansa myös kirjanpitoasetuksen pykälien 1:1 § ja 1:2 § mukaan, jos kyseiset liiketoiminnan kaavat

soveltuvat järjestökaavaa paremmin kyseisen yhdistyksen toimintaa. Tällainen voi tulla kyseeseen esimerkiksi yhdistyksellä, jonka toimintaa rahoitetaan palvelumaksuilla tai vastaavilla tuotoilla varainhankinnan ja yleisavustusten sijaan. Jos aatteellinen yhteisö laatii tuloslaskelman järjestökaavasta poikkeavan kaavan mukaan, tulee sen tilinpäätöksen liitetiedoissa eritellä tuotot ja kulut varsinaiseen toimintaan, varainhankintaan, sijoitus- ja rahoitustoimintaan sekä yleisavustuksiin. (Vinnikainen & Perälä, 2020, s. 70-71) Tässä työssä ja tässä luvussa käsittelemme järjestökaavan eli kirjanpitoasetuksen 1:3 §:n mukaista tuloslaskelmaa, koska yhdistykset käyttävät yleisimmin sitä.

Yhdistyksen tuloslaskelma jakautuu pääotsikoiden varsinainen toiminta, varainhankinta, sijoitus- ja rahoitustoiminta sekä yleisavustukset alle. Varsinaisella toiminnalla tarkoitetaan säännöissä mainitun tarkoituksen toteuttamista ja tämän otsikon alla esitetään sekä tämän toiminnan tulot että kulut. Aatteellisten yhdistysten varsinainen toiminta ei tavallisesti tuota merkittäviä tuloja, vaan ne ovat pääasiassa jäseniltä ja muilta toimintaan osallistuvilta kerättyjä korvauksia, kuten osallistumismaksuja. Tiettyä hanketta varten saatu erityisavustus esitetään tuloslaskelmassa kyseisen toiminnan tuottona. Tilinpäätöksessä varsinaisen toiminnan kuluista ainakin henkilöstökulut ja poistot on esitettävä erikseen. Muutkin kulut tulee esittää siten, että tuloslaskelman lukijalle muodostuu oikea ja selkeä kuva kuluista. (Tomperi, 2019, s. 81) Kirjanpitoasetuksen mukainen tuloslaskelma on suppea, joten yhdistyksissä tuloslaskelma laaditaan yleensä kaavaa yksityiskohtaisemmin (Vinnikainen & Perälä, 2020, s. 71).

Kirjanpitoasetuksen 1:3.3 §:n mukaisesti oikean ja riittävän kuvan antamiseksi voi olla tarpeen eritellä varsinaisen toiminnan tuotot ja kulut toiminnanaloittain tuloslaskelmassa tai liitetietoina. Tällöin toiminnanalojen välillä on oltava olennaisia laadullisia eroja ja erikseen ilmaistavien toiminnanalojen tulee olla myös niin laajoja, että niiden esittäminen erikseen on tarkoituksenmukaista. Yleensä kynnys tällaisen jaottelun tekemättä jättämiselle on korkea, koska tilinpäätös palvelee yhdistyksen sidosryhmien, kuten jäsenten ja rahoittajien, tarpeita. Kullekin toiminnanalalle kohdennetaan kyseisen toiminnan erilliskulut, eli kulut jotka ovat syntyneet kyseisestä toiminnasta. Jos joku erilliskulu kuuluu useammalle toiminnanalalle, tulee se kohdistaa noudattaen aiheuttamisperiaatetta. Toiminnanakohtaisen informaation edellytyksenä on erilliskulujen mahdollisimman tarkka kohdistaminen. (Vinnikainen & Perälä,

2020, s. 72-73) Kulujen ja tuottojen jakamista kohteittain käsitellään enemmän luvussa 2.5, jossa käsitellään lisäksi yhteiskuluja ja rahoittajien vaatimuksia avustusten saajille.

Kirjanpitolaisissa ei määritellä varainhankintaa, mutta vakiintuneen käytännön mukaan sillä tarkoitetaan niitä toimia, joiden avulla hankitaan varsinaisen toiminnan rahoittamiseen tarvittavia varoja. Varainhankintaa ovat esimerkiksi arpajaisista, keräyksistä ja tilaisuuksista kuten myyjäisistä saadut tuotot ja niistä johtuvat kulut. Jäsenmaksut, lahjoitukset ja testamentit ovat myös varainhankinnan tuottoja. Jos yhdistys harjoittaa liiketoimintaa varainhankintatarkoituksessa, voidaan sen toiminnan tuotot ja kulut esittää bruttomääräisinä varainhankinnan pääryhmässä, jolloin liitetiedoissa esitetään toiminnasta laadittu erillinen tuloslaskelma. (Tomperi, 2019, s. 82; Vinnikainen & Perälä, 2020, s. 78)

Saadut lahjoitukset kirjataan tuloksi, kun kyseinen saaminen on lopullinen eli lahjoituksen antaja on tehnyt lopullisen päätöksen sen antamisesta ja saaja on sen hyväksynyt (Vinnikainen & Perälä, 2020, s. 51). Lahjoitukset on mahdollista siirtää rahastoon, jolloin ne eivät vaikuta tilikauden tulokseen. Jos perittyihin jäsenmaksuihin sisältyy keskus- tai piirijärjestölle tilitettävä osuus, voidaan se käsitellä tulonsiirtona varainhankinnan alla. Yhdistyksen itse maksamat jäsenmaksut ovat yleensä osa sen varsinaisen toiminnan kuluja. (Tomperi, 2019, s. 82)

Sijoitus- ja rahoitustoiminnan tuotot saadaan nimensä mukaisesti sijoitus- ja rahoitusomaisuudesta. Omaisuus voi olla esimerkiksi kiinteistöjä, huoneisto-osakkeita, muita osakkeita, lainasaamisia ja tässä ryhmässä esitetään tästä omaisuudesta saadut osinko-, vuokra- ja korkotuotot sekä myyntivoitot. Kuluina esitetään tähän omaisuuteen liittyvät kulut, kuten yhtiövastikkeet, lainojen korot, omaisuudesta maksetut verot ja sijoitusomaisuuden poistot sekä myyntitappiot. (Tomperi, 2019, s. 82; Vinnikainen & Perälä, 2020, s. 79)

Yhdistyksen julkisyhteisöiltä tai keskusjärjestöiltä saamien avustusten käsittely kirjanpidossa riippuu siitä, mikä on kunkin avustuksen käyttötarkoitus. Yleisavustukset ovat yhdistyksen varsinaiseen toimintaan yleisesti saatuja avustuksia ja ne esitetään tuloslaskelmassa sijoitus- ja rahoitustoiminnan jälkeen omana ”Yleisavustukset” eränään. Tilinpäätöksessä yleisavustukset voidaan ilmoittaa yhteismääräisinä, eikä niitä tarvitse eritellä. Yhdistykset

saavat avustuksia myös määrättyihin toimintoihin ja tällaiset erityisavustukset esitetään varsinaisessa toiminnassa kyseisen toiminnan tai hankkeen tuottona. Investointiin saadut avustukset esitetään yleisavustusten ryhmässä omana eränään. Tämän jälkeen avustus kirjataan menosiirtona investoinnin hankintamenon vähennykseksi ja tämä siirto taseeseen esitetään tuloslaskelmassa omana eränään. (Tomperi, 2019, s. 83-84; Vinnikainen & Perälä, 2020, s. 62-64)

Tase kuvaa yhteisön taloudellista asemaa tilinpäätöspäivänä. Vastaavaa osoittaa rahan käytön ja vastattavaa rahan lähteet. (Tomperi 2018, s.154) Tase laaditaan kirjanpitoasetuksen 1:6 §:n mukaisesti riippumatta yhteisömuodosta, mutta yhdistykset ovat useimmiten kooltaan pien- ja mikroyrityksiä, joten ne voivat laatia taseensa PMA:n mukaisesti. Pienyritys laatii taseensa PMA:n 2:4 §:n ja V liitteen mukaisesti (Liite 2), mutta mikroyritysten luokkaan kuuluvat yhteisöt voivat laatia taseensa vielä siitä lyhennetyllä mallilla PMA:n 4:2 §:n mukaisesti (Liite 3).

2.4 Yhdistysten yleishyödyllisyys, liiketoiminta ja verotus

Aatteelliset yhdistykset voivat harjoittaa taloudellista toimintaa ja liiketoimintaa, kunhan yhdistyksen toiminnan luonne ei muutu pääasiallisesti taloudelliseksi eikä toiminnalla pyritä hankkimaan voittoa tai muuta taloudellista ansiota toimintaan osallistuville. Kun yhdistysten kohdalla puhutaan liiketoiminnasta, sillä yleisesti tarkoitetaan verotuksessa määriteltä elinkeinotoimintaa. Yhdistykset harjoittavat yleensä liiketoimintaa osana varainhankintaa, jolloin tämä toiminta ei ole yhdistyksen sääntöjen mukaista varsinaista toimintaa ja tällöin on otettava huomioon yhdistyslain tällaisen toiminnan laajuutta rajoittavat pykälät, joita on käsitelty luvussa 2.1. Yhdistyksen sääntöjen mukaisia varsinaisia toimintoja on kuitenkin voitu katsoa verotuksessa elinkeinotoiminnaksi. Tällaisissa tapauksissa voi syynä olla se, että toimintaa harjoitetaan kilpaillussa ympäristössä ja yhdistyksille voidaan katsoa syntyvän kilpailuetua yleishyödyllisestä statuksesta. (Vinnikainen & Perälä 2020, s. 15)

Tuloverolain (TVL) 22 §:n mukaisesti yhteisö on yleishyödyllinen, jos

- se toimii yksinomaan ja välittömästi yleiseksi hyväksi aineellisessa, henkisessä, siveellisessä tai yhteiskunnallisessa mielessä

- sen toiminta ei kohdistu vain rajoitettuihin henkilöpiireihin
- se ei tuota toiminnallaan siihen osalliselle taloudellista etua osinkona, voitto-osuutena taikka kohtuullista suurempaa palkkana tai muuna hyvityksenä.

Yhteisö katsotaan yleishyödylliseksi, jos se täyttää kaikki yllä mainitut edellytykset.

Yleishyödyllisyys ratkaistaan verovuosiakohtaisesti ja se koskee aina vain sitä verovuotta, jonka verotuksesta on kulloinkin kyse. Yhteisön täytyy myös toimia koko verovuoden ajan yleishyödyllisyyden edellytysten mukaisesti. Rekisteröimätön yhdistys ei ole yhteisö ja siksi se ei voi olla tuloverolain mukainen yleishyödyllinen yhteisö. (Verohallinto, 2021, 1 Yleishyödyllinen yhteisö -luku) Vaikka yleishyödyllisen yhteisön tulee toimia yksinomaan ja välittömästi yleiseksi hyväksi, voi se harjoittaa myös muuta kuin yleishyödyllistä toimintaa, joka voi olla esimerkiksi elinkeinotoimintaa. Jos tällaista jotakin muuta toimintaa pidetään elinkeinotoimintana, ei sitä toimintaa voida pitää yleishyödyllisenä. Jos yhteisön harjoittama yleishyödyllinen toiminta jää vähäiseksi verrattuna harjoitettuun elinkeinotoimintaan, ei yhteisöä voida pääsääntöisesti pitää yleishyödyllisenä yhteisönä. Yhteisö voi siis myös menettää yleishyödyllisyysstatuksensa. (Verohallinto 2021, 1.1.3 Elinkeinotoiminnan tai muun kuin yleishyödyllisen toiminnan vaikutus yleishyödyllisyyteen -luku)

Tuloverolaki (TVL) määrittää, että yleishyödyllinen yhteisö on verovelvollinen saamastaan elinkeinotulosta ja sen lisäksi muuhun kuin yleiseen ja yleishyödylliseen tarkoitukseen käytetyn kiinteistön tai kiinteistön osan tuottamasta tulosta (TVL 23 §). Yleishyödyllisen yhteisön kunkin toiminnan veronalaisuus arvioidaan aina tapauskohtaisesti arvioiden täyttääkö toiminta elinkeinotoiminnan tunnusmerkit vai onko se luonteeltaan sellaista toimintaa, jota ei pidetä yleishyödyllisen yhteisön elinkeinotulona (Verohallinto, 2021, 2 Yleishyödyllisen yhteisön tuloverotus -luku). Tuloverolain 23 §:n 3 momentin mukaisesti tällaisia tuloja, joita ei lähtökohtaisesti pidetä elinkeinotulona, ovat:

- yhteisön toimintansa rahoittamiseksi järjestämistä arpajaisista, myyjäisistä, urheilukilpailuista, tanssi- ja muista huvitilaisuuksista, tavarankeräyksestä ja muusta niihin verrattavasta toiminnasta eikä edellä mainittujen tilaisuuksien yhteydessä harjoitetusta tarjoilu-, myynti- ja muusta sellaisesta toiminnasta saatua tuloa
- jäsenlehdistä ja muista yhteisön toimintaa välittömästi palvelevista julkaisuista saatua tuloa

- adressien, merkkien, korttien, viirien tai muiden sellaisten hyödykkeiden myynnin muodossa suoritetusta varojenkeräyksestä saatua tuloa
- sairaaloissa, vajaamielislaitoksissa, rangaistus- tai työlaitoksissa, vanhainkodeissa, invalidihuoltolaitoksissa tai muissa sellaisissa huoltolaitoksissa ja huoltoloissa hoito-, askartelu- tai opetustarkoituksessa valmistettujen tuotteiden myynnistä tai tällaisessa tarkoituksessa suoritetuista palveluksista saatua tuloa
- bingopelin pitämisestä saatua tuloa.

Lisäksi yleishyödyllisen yhteisön henkilökohtaiset tulot, kuten jäsenmaksut, osingot, korot, vuokratulot osakehuoneistoista, lahjoitukset sekä luovutusvoitot muusta kuin elinkeinotoimintaan kuuluvasta omaisuudesta, ovat verovapaita (Verohallinto 2016, 2.1 Henkilökohtainen tulo -luku). Yleishyödyllisten yhteisöjen verotusohje sisältää esimerkkejä verovapaiden tulojen eri kategorioihin kuuluvista mahdollisista tuloista. Olennaista on kuitenkin aina tapauskohtainen arviointi toiminnasta ja sen luonteesta sekä laajuudesta, mikä määrittää tulon verottomuuden tai veronalaisuuden. Esimerkiksi urheilukilpailujen ja muiden tilaisuuksien yhteydessä harjoitetun tarjoilu-, myynti- ja muun vastaavan toiminnan osalta on olennaista, kuka tilaisuudet järjestää. Verovapauden edellytyksenä nimittäin on, että yhteisö järjestää tilaisuuden itse tai toisen yhteisön kanssa. Toiminnan tulee olla myös luonteeltaan tilapäistä. Toiminta voi kuitenkin olla toistuvaakin. Jos yhdistys järjestää tarjoilu- ja myyntitoimintaa muissa kuin omissa tilaisuuksissaan, arvioidaan sellaisen toiminnan veronalaisuus yleisten elinkeinotoiminnan tunnusmerkkien perusteella. (Verohallinto 2016, 2.2.1. Urheilukilpailut tai muu vastaava tilaisuus -luku)

Elinkeinotoiminnan tunnusmerkkejä käsitellään tässä luvussa jäljempänä.

Vuosikirjaratkaisussaan Korkein hallinto-oikeus (KHO 2013:200) on katsonut, ettei Tuloverolain 23 §:n 3 momentin 3 kohdan säännös adressien, merkkien, korttien, viirien tai muiden sellaisten hyödykkeiden myynnistä tarkoita siinä mainittujen hyödykkeiden välityksen ja muun kaupan jäävän luonteestaan ja laajuudestaan riippumatta kaikissa tilanteissa elinkeinotoiminnan käsitteen ulkopuolelle. Korkein hallinto-oikeus katsoi säännöksen viittaavan ensisijaisesti pienimuotoiseen varojenkeruuseen, johon usein liittyy se, että ostaja haluaa tukea asianomaista yhteisöä. Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen kohteena oli säätiö, joka toteutti yleishyödyllistä tarkoitusta, mutta rahoitti sitä mittavalla adressien myynnillä. Adressien myynnistä saadut tulot olivat yli miljoonan

vuodessa ja toiminnan skaalasta johtuen myynti katsottiin elinkeinotoiminnaksi. Adressien myynti ja välitys muodosti taloudellisesti merkittävän osan säätiön toiminnasta suhteessa säätiön muuhun tulonhankintaan sekä varojen käyttöön, joten säätiön ei katsottu toimivan yksinomaan ja välittömästi yleiseksi hyväksi. Tästä johtuen säätiötä ei pidetty tuloverotuksessa yleishyödyllisenä yhteisönä verovuotta 2006 koskien. (KHO 2013:200)

Elinkeinotulosta yleishyödyllinen yhteisö maksaa tuloveroa yhteisön tuloprosentin, joka vuonna 2022 on kaksikymmentä (20) prosenttia, mukaan (TVL 124.2 §). Elinkeinotoiminnan tulo lasketaan elinkeinotulon verottamisesta annetun lain (EVL 24.6.1968/360) mukaan. Elinkeinotoiminnalla tarkoitetaan EVL 1.1 §:n mukaan liike- ja ammattitoimintaa. Elinkeinotoiminnan käsitettä ei ole lainsäädännössä määritelty tarkemmin, joten toiminnan luonne arvioidaan aina tapauskohtaisesti (Verohallinto, 2021, 2.3 Elinkeinotulo -luku). Yleishyödyllisten yhteisöjen verotusohjeessa (Verohallinto, 2021, 2.3.1 Elinkeinotoiminnan tunnusmerkit -luku) kerrotaan, että oikeuskäytännön kautta elinkeinotoiminnan tunnusmerkeiksi ovat muodostuneet esimerkiksi seuraavat piirteet:

- toiminnan kohdistuminen tavanomaisiin kauppatavaroihin tai suoritteisiin
- toimiminen kilpailuolosuhteissa
- toiminnan jatkuvuus / säännöllinen toistuvuus
- käyvän markkinahinnan käyttäminen
- toiminnan kohdistuminen rajoittamattomaan tai laajaan henkilöpiiriin
- toiminnan laajuus / suuri liikevaihto
- ansiotarkoitus / voiton tavoittelu
- toiminnan järjestämiseen liittyvä riski
- sitoutuneen pääoman suuri määrä
- vieraan pääoman käyttö
- toimintaan palkattu henkilökunta

Jos toimiminen liittyy yleishyödyllisen yhteisön tarkoituksen toteuttamiseen, niin se puoltaa toiminnan verovapautta, mutta jos yhteisö harjoittaa toimintaa palkatulla henkilökunnalla, kattamalla toiminnasta aiheutuneet kulut suoritteiden myynnistä kertyvillä tuotoilla ja tarjoamalla vastaavia tuotteita tai palveluita kuin samoilla markkinoilla toimivat elinkeinotoimintaa harjoittavat yritykset, kysymys on yhteisön yritysmuodosta riippumatta

lähtökohtaisesti elinkeinotoiminnasta. (Verohallinto, 2021, 2.3.1 Elinkeinotoiminnan tunnusmerkit -luku) Korkeimman hallinto-oikeuden päätös KHO:1997:36 koskee yleishyödyllistä liikenneturvallisuutta edistävää säätiötä, joka ylläpiti ympärivuotista liukkaan kelin ajoharjoittelurataa ja tähän liittyvää muuta ajoharjoittelutilaa. Näiden vuokraaminen kohdistui rajoittamattomaan asiakaspiiriin, toiminta oli suunnitelmallista, jatkuvaa ja tapahtui kilpailuolosuhteissa ansiotarkoituksessa. Päätöksessä toiminnan katsottiin olevan liiketoimintaa sekä säätiön veronalaista tuloa. (KHO:1997:36) Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuseloste KHO 8.1.2007/1 koskee yhdistystä, joka ylläpiti golfkenttää ja edisti golfin harrastamista. Yhdistys vuokrasi golfkenttää osakeyhtiöltä. Yhdistys oli katsonut itse monet tuotonsa arvonnäköverovelvollisiksi, lukuun ottamatta perimiään jäsen- ja liittymismaksuja. Yhdistyksen katsottiin harjoittavan yleensä golfosakeyhtiölle kuuluvaa golftoimintaa, eikä sitä voitu pitää tuloverolain 22 §:ssä tarkoitettuna yleishyödyllisenä yhteisönä. (KHO 8.1.2007/1)

Jos yhdistyksen jokin toiminta tulkitaan elinkeinotoiminnaksi, tulee sitä harjoittavan yhdistyksen huomioida, että riippuen toiminnan laajuudesta voi se olla lisäksi arvonnäköverollista. Arvonnäköverolain 3 §:n mukaan palvelun myyjä ei ole verovelvollinen, jos tilikauden liikevaihto on enintään 15 000 euroa, ellei yhteisöä ole oman ilmoituksen perusteella merkitty verovelvolliseksi.

Yhdistyksen kirjanpidon kannalta liiketoiminnan osalta on myös merkityksellistä se, onko toiminta sääntöjen mukaista varsinaista toimintaa vai varainhankinta tarkoituksessa toteutettua. Sääntöjen mukaisen, elinkeinotoiminnaksi katsottavan, liiketoiminnan tuotot ja kulut esitetään varsinaisen toiminnan pääryhmässä. Varainhankinta tarkoituksessa harjoitetun liiketoiminnan tuotot ja kulut esitetään varainhankinnan alla. Jos liiketoiminta on laajaa ja hallinnollisesti muusta toiminnasta itsenäistä, voidaan sen osalta laatia erillinen liikekaavan mukainen tuloslaskelma, jolloin yhdistyksen tuloslaskelmassa esitetään vain liiketoiminnan tuottojen ja kulujen summat. (Vinnikainen & Perälä, 2020, s. 16)

Kaupparekisterilain (2.2.1979/129) 3.3 §:n mukaan aatteellinen yhdistys, jolla on elinkeinotoiminnan harjoittamista varten pysyvä toimipaikka tai palveluksessa vähintään yksi työntekijä, on velvollinen tekemään perusilmoituksen kaupparekisteriin.

Kuten yllä läpikäydyistä laillisista puitteista on tullut selväksi, voi yhdistys säilyttää yleishyödyllisen statuksensa ja harjoittaa hyvinkin moninaista sekä laajaakin liiketoimintaa. Tämän liiketoiminnan tulee kuitenkin olla vähäarvoista suhteessa yhdistyksen harjoittamaan muuhun, sääntöjen mukaiseen ja yleishyödylliseen toimintaan. Olennaista liiketoiminnan harjoittamisessa on sen kirjanpidollisesti erillään pitäminen yhdistyksen muusta yleishyödyllisestä toiminnasta. Erillistä yritystä ei liiketoiminnan harjoittamiseksi tarvitse perustaa. Useat yhdistykset ovat kuitenkin yhtiöittäneet elinkeinotoimintansa, mihin on syynä usein se, että verollinen toiminta halutaan selvyiden vuoksi pitää kokonaan erillään aatteellisesta ja yleishyödyllisestä toiminnasta. Toinen tavallinen syy on liiketoiminnan riskien siirtäminen erilliseen tytäryhtiöön, jolla on oma vastuullinen hallitus ja toimitusjohtaja ja jonka toimintaa ohjaa osakeyhtiölaki. Jos liiketoiminta yhtiöitetään voimoyhdistykselle syntyy velvollisuus laatia konsernitilinpäätös. (Vinnikainen & Perälä, 2020, s. 16).

2.5 Useiden kustannuspaikkojen hallinta ja yhteiskulut

Kun yhdistyksellä on useampia eri rahoituskanavia ja avustuksia, niin yleensä kirjanpidollisesti on tarpeen pitää näillä eri rahoituksilla toteutetut toiminnot erillään. Valtionavustus on käytettävissä ainoastaan valtionavustuspäätöksen mukaiseen tarkoitukseen (Valtionavustuslaki § 4:13.1). Avustusten myöntäjillä on usein vaateita, miten avustetun toiminnan kirjanpito tulee hoitaa. Esimerkiksi Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen avustuskeskus (STEA) edellyttää, että jokaiselle avustetulle kohteelle perustetaan kirjanpitoon muista toiminnoista erillinen kustannuspaikka (STEA, 2021, s. 37). Jos yhdistys saa yhtä projektiaavustusta, niin useimmiten yhdistykselle riittää kaksi kustannuspaikkaa – yksi avustetulle projektille ja toinen yhdistyksen perustoiminnalle. Rahoituksen monipuolistuessa kustannuspaikkojen määrä kasvaa. Kullekin toiminnanalalle kohdistetaan kyseistä toimintaa koskevat erilliskulut, joilla tarkoitetaan kyseisen toiminnan aiheuttamia kuluja, niin henkilöstö-, matka-, toiminta- kuin muita kuluja. Jos tietty kulu koskee vain yhtä toimintaa tai toiminnanalaa, on se kohdistettavissa suoraan kyseiselle toiminnalle. Erilliskulu voi myös koskea useampaa toimintaa, jolloin se tulee kohdistaa noudattaen aiheuttamisperiaatetta. (Vinnikainen & Perälä, 2020, s. 73) Esimerkiksi, jos työntekijä tekee töitä useammalle eri toiminnolle tai hankkeelle, tulee häntä koskevat henkilöstökulut

kohdistaa näille toiminnoille sen mukaan, minkä osan työajastaan hän tekee niistä kullekin töitä. Jotta kustakin toiminnasta annetaan oikeaa informaatiota tuloslaskelmilla, tulee kaikki erilliskulut kohdistaa mahdollisimman tarkasti (Vinnikainen & Perälä, 2020, s. 73).

Siinä vaiheessa, kun yhdistyksellä on useampia eri kustannuspaikkoja, voi tarpeen olla yhteiskulujen mukaan ottaminen kirjanpitoon. Yhteiskulut ovat kaikkien tai useiden toiminnanalojen tai toimintojen yhteisiä kulueria, kuten hallintokuluja. Yhteiskulut voidaan pitää omana erillisenä kustannuspaikkanaan tai ne voidaan jakaa toiminnanaloille. Näin voidaan parantaa tuloslaskelmien informaatioarvoa. Mikäli yhteiskuluja ei voida kohdistaa riittävän selkeästi aiheuttamisperiaatteella tai siihen ei nähdä tarvetta, voidaan ne esittää omana ryhmänä toiminnanalojen tulosten jälkeen. (Vinnikainen & Perälä, 2020, s. 73)

Yhteiskulujen sijaan STEA käyttää nimikettä yleiskulut. Avustusoppaassaan STEA määrittää yleiskulut kuluiksi, jotka aiheutuvat avustuksen saajan yleishyödyllisestä toiminnasta, eivätkä välittömästi kohdistu mihinkään tiettyyn toimintaan tai hankkeeseen. Jos järjestö saa STEA:lta yleisavustusta, tulee sen kattaa yleiskulunsa tuolla avustuksella eikä niitä kuluja saa kohdentaa muille avustuskohteille. Jos järjestö ei saa yleisavustusta, voidaan kohdennettujen toiminta-avustusten ja hankeavustusten kuluiksi hyväksyä yleishallinnosta johtuvia yleiskuluja korkeintaan viisitoista prosenttia (15 %) avustetun toiminnan kokonaiskuluista kalenterivuositain. Kokonaiskuluilla tarkoitetaan toiminnan välittömien eli erilliskulujen ja yleiskulujen yhteissummaa. Jos avustuksen saajalla on vain yksi STEA:n avustama kohde eikä muuta olennaista toimintaa, yleiskuluja ei tarvitse eritellä, koska kaikkien kulujen voidaan katsoa johtuvan avustetusta toiminnasta. Yleiskulujen jakamisen tulee perustua selkeisiin ja dokumentoituihin perusteisiin. Kohdentamisperusteina voi olla esimerkiksi toiminnoissa työskentelevien määrä tai eri toimintojen tositemäärät. (STEA, 2021, s. 23)

Yhteis- tai yleiskulut voidaan jakaa omalta kustannuspaikaltaan toiminnoille tai toiminnanaloille sisäisinä erinä, esim. osuus yhteiskuluista -tilin tai vastaavan avulla. Pääsääntönä on, että tilinpäätöksessä ei esitetä tällaisia sisäisiä siirtoja tai eri toimintojen välisiä veloituksia, vaan ne eliminoidaan tilinpäätöksen tuloslaskelmalta. Jaoteltaessa tuloslaskelma toiminnanaloittain, voidaan tuloslaskelmaan sisällyttää sisäisiä veloituksia, mikäli tämä parantaa tuloslaskelman antamaa kuvaa. Tarkoituksena voi olla mahdollistaa toiminnanakohtaisen tuloksen vertailukelpoisuus muihin alan toimijoihin nähden.

(Vinnikainen & Perälä, 2020, s. 74) Yhteis- tai yleiskuluille voidaan siis luoda oma kustannuspaikka, jolle nämä kulut, niin henkilöstö-, matka- kuin muut kulut kirjataan ja sitten erillisillä vienneillä esim. osuuksina yhteiskuluista siirretään näkyviin toiminnanala- tai toimintokohtaisiin tuloslaskelmiin, kuten Soile Tomperin Kehittyvä kirjanpito -kirjassa esimerkkinä olevassa tuloslaskelmassa (Tomperi, 2019, s. 81-82). Jos sekä rahan lähde (kredit) että rahan käyttö (debet) kirjataan samalle tilille, eliminoituvat nämä siirrot automaattisesti tilinpäätöksen tuloslaskelmalta, mutta ovat näkyvissä toiminnanala- ja toimintokohtaisissa tuloslaskelmissa ja helposti raportoitavissa rahoittajalle. Yhteiskulujen kustannuspaikan avulla puolestaan on todennettavissa, minkälaisiin kuluihin näitä eri toiminnanalojen ja toimintojen osuuksia on käytetty (Tomperi, 2019, s. 82).

2.6 Budjetointi

Yleishyödyllisten yhdistysten budjetoinnin lähtökohta on hyvin erilainen verrattuna yrityksiin, joilla pitkän tähtäimen tavoitteena on yleensä voiton maksimointi. Yhdistykset ovat voittoa tavoittelemattomia ja taloussuunnittelun tavoitteena on mahdollistaa yhdistyksen tarkoituksen mukainen toiminta vuodesta toiseen säilyttäen yleishyödyllinen status. Aiemmissa luvuissa on käsitelty yhdistystoiminnan lähtökohtia ja yleishyödyllisyyden vaatimuksia. Voittoa tavoittelemattomuus ei tarkoita, etteikö yhdistyksen tulos voisi osana tilikausia olla positiivinen, kunhan yhdistyksen toiminnan luonne ei muutu pääasiallisesti taloudelliseksi ja kunhan yhdistyksen varat käytetään sen tarkoituksen toteuttamiseen. Pitkäjänteisen ja vuodesta toiseen jatkuvan toiminnan mahdollistamiseksi yhdistyksille olisi eduksi kerryttää hieman varoja eli puskuria, jonka turvin yhdistyksen toiminta jatkuu tappiollistenkin vuosien jälkeen. Yhdistystoiminnan budjetointi ja talouden hallinta onkin hieman kuin nuoralla tanssia, jossa vältetään tappion tekemistä, mutta ei haluta myöskään tehdä liikaa tai jatkuvasti voittoa.

Kuten yritys- niin yhdistystoiminnassakin on jatkuvasti suunniteltava tulevaa ja seurattava suunnitelmien toteutumista. Tähän hyödynnetään budjetointia ja budjettiseurantaa. Budjetti laaditaan yhdistyksen tavoitteiden ja toimintasuunnitelmien perusteella. Yhdistyksillä tosiaan tulostavoitteena on yleensä ns. nollatulos, mutta mahdollista on myös budjetoida yksittäisille tilikausille positiivisia tai negatiivisia tuloksia. Budjetointi tehdään yhteisön omaa käyttöä varten, joten sitä eivät säätele kirjanpitolaki tai kirjanpitoasetus. Näin ollen yhteisö

voi valita itselleen kulloiseenkin tarpeeseen parhaiten sopivat budjetointimenetelmät. Budjetit jaetaan pää- ja osabudjetteihin. Pääbudjetteihin kootaan eri osabudjettien tiedot ja niitä kutsutaankin myös kokoomabudjeteiksi. Yrityksissä tyypillisiä osabudjetteja ovat myyntibudjetti, markkinointibudjetti, valmistusbudjetti, ostobudjetti, hallintokustannusten budjetti jne. (Stenbacka, Mäkinen & Söderström, 2016, s. 275-276) Yhdistyksissä yleensä tehdään eri toiminnanaloille ja toiminnoille omat budjetit, joissa arvioidaan kunkin tilikauden erillistuotot ja -kulut.

Yhdistysten eri toiminnoille laadittavat osabudjetit ovat ehkä lähimpänä yritysten hallintokustannusten budjetteja. Hallintokustannukset ovat yleensä kiinteitä ja niiden budjetoinnin vertailukohtana voidaan käyttää kuluva ja edellisvuotta. Tyypillisiä hallintokustannuksia ovat johdon, taloushallinnon, tietotekniikan ja henkilöstöhallinnon kustannukset. (Stenbacka ym, 2016, s. 278) Yleensä yhdistysten budjetit sisältävät suurelta osin tiedossa olevia tuloja ja kuluja. Työntekijällisissä yhdistyksissä merkittävin kuluerä on henkilöstökulut, jotka ovat arvioitavissa uusillekin työntekijöille palkkatason, mahdollisten vuosilisien ja yleiskorotusten perusteella. Muita isoja kulueriä yhdistystoiminnassa ovat mm. tilavuokrat, toimisto- ja taloushallintokulut, vakuutukset ja tietotekniikka. Toimintakulujakin on mahdollista arvioida aiempien vuosien ja tehtyjen suunnitelmien mukaan. Vuoden alkaessa yleensä yhdistyksissä tiedetään, mitä ja minkälaisia tuloja tai avustuksia yhdistys saa tilikautensa aikana. Yritystoiminta on vuositason ennakoimattomampaa ja tulot pohjautuvat tehtyihin ennusteisiin ja kasvuodotuksiin. Tämän työn pohjakartoituksena toimivassa keväällä 2021 toteutetussa tutkimusprojektissa kävi ilmi, että kilpailtua palvelutuotantoa toteuttavissa yhdistyksissä on vastaavia haasteita, joiden vuoksi tulotaso voi muuttua hyvinkin paljon tilikauden kuluessa ja vuoden tuloksen ennustettavuus on näissä toiminnoissa hankalaa

Yritystoiminnassa pääbudjetteja ovat tulosbudjetti, rahoitusbudjetti ja ennakoitu tase. Tulosbudjettiin kootaan osabudjettien tiedot ja se laaditaan tuloslaskelman muotoon. Tulosbudjetista ilmenee yrityksen budjetoitu tulos. Jos tulos ei ole tyydyttävä, täytyy osabudjetteja muokata niin että päästään haluttuun tulokseen. Yhden osabudjetin muokkaus voi aiheuttaa muutoksia muissakin osabudjeteissa. Rahoitusbudjetin avulla varmistetaan rahan riittävyys budjettikaudella ja optimoidaan likvidien varojen käyttö. Rahan riittävyyden budjetoinnilla varmistetaan suunniteltujen toimintojen toteutuminen.

(Stenbacka ym, 2016, s. 279-280) Yhdistyksissä on pääbudjeteista käytössä tulosbudjetti, joka on käytännössä se talousarvio, jonka yhdistyksen vuosikokous hyväksyy tilikaudelle. Yhdistykselle, jonka oma pääoma on vähäinen ja likviditeetti heikko, voi olla tarpeen myös rahoitusbudjetin tai kassavirtabudjetin laadinta, jotta varmistetaan tilivarojen riittäminen välttämättömiin henkilöstö- ja muihin kuluihin. Vähäinen oma pääoma ja heikko likviditeetti voivat vaikuttaa myös siihen, kuinka monia projekteja tai hankkeita yhdistys voi yhtä aikaa toteuttaa.

Yleisin budjettityyppi on kiinteä budjetti, joka laaditaan yleensä vuodeksi eteenpäin tilikautta vastaavaksi ajaksi. Muita budjettityyppejä ovat tarkistettava budjetti ja rullaava budjetti. Kiinteään budjettiinkin voidaan tehdä kauden aikana tarkennuksia, mutta tarkistettava budjetti on erityisesti sellainen, jota tarkistetaan säännöllisin väliajoin aina loppuosalle budjettikautta. Tarkistettavan budjetin etuna on nopea sopeutuvuus tapahtuviin muutoksiin. Rullaavalla budjetilla puolestaan tarkoitetaan budjettia, johon otetaan aina kuukauden välein uusi kuukausi mukaan. Menetelmää käytävällä on aina budjetoituna tuotot ja kustannukset noin vuodeksi eteenpäin. Rullaava budjetti soveltuu parhaiten nopeasti muuttuvilla markkinoilla toimiville yrityksille. (Stenbacka ym., 2016, s. 290-292) Pienissä yhdistyksissä yleisimmin käytössä on kiinteä budjetti, mutta jos yhdistyksellä on avustettavia kohteita, on tarkistettava budjetti käyttökelpoisempi. Kun tilikauden talousarvio hyväksytään syksyllä vuosikokouksessa, on kyseessä useimmiten ns. toivebudjetti, joka sisältää kaikki eri tulot ja avustukset sekä niihin liittyvät toiminnot, joita yhdistys on hakenut. Avustusten todellinen määrä selviää useimmiten tämän jälkeen tai jopa vasta tilikauden kuluessa. Onkin todella olennaista, että sekä tulosbudjetti että osabudjetit tarkistetaan viimeistään tilikauden alussa tulojen mukaisiksi. Uusiin avustettaviin toimintoihin ei yleensä liity tappioriskiä, koska yhdistysten on välttämätöntä toimia varovaisesti ja henkilökuntaa palkataan vasta avustuspäätösten jälkeen. Jos avustusta ei saada, kyseinen toiminto tai hanke tiputetaan yhdistyksen sen tilikauden budjetista. Näin toimii esimerkiksi tämän opinnäytetyön toimeksiantaja.

Petri Åkerbeg kritisoi kirjassaan Budjetointi 2020-luvulla voimakkaasti perinteistä budjetointia, ainakin yritystoiminnassa, jota hän kirjassaan käsittelee (Åkerberg, 2020, s. 37-48). Perinteisen budjetoinnin heikkoudet yritystoiminnassa eivät välttämättä ole yhtä merkittäviä yhdistystoiminnassa. Yhdistyksissä vuosittainen tulo- ja kulurakenne on

useimmiten hyvin ennakoitavissa, mutta yhdistyksillä on itsellään vähemmän sananvaltaa siihen, miten niiden rahoitus kehittyy pidemmällä aikavälillä. Johdannossa nostetut haasteet toimintaympäristön muutoksesta ja Veikkaus-varojen kehityksestä peräänkuuluttavat yhdistyksiltä pidemmän aikavälin taloussuunnitelmia ja varautumista avustusten mahdolliseen vähenemiseen. Tästä johtuen on tarpeellista tarkastella, mitä mahdollisuuksia yhdistyksillä on pidemmän aikavälin suunnitteluun.

Ensinnäkin budjetoinnissa pitäisi lähteä siitä, ettei se ole vain välttämätön tehtävä, joka pitää laatia vuosikokoukselle hyväksyttäväksi, vaan työkalu, joka parhaassa tapauksessa mahdollistaa yhdistyksen toiminnan kehittämisen haluttuun suuntaan. Jos tilikauden tulosbudjetti laaditaan toimintokohtaisten budjettien pohjalta, on siinä hyvää se, että tällainen hajautettu budjetointi antaa toiminnoille vastuuta oman talouden suunnittelusta. (Stenbacka ym., 2016, s. 293) Näin saadaan koottua tilikauden budjetti, mutta sillä ei suunnata yhdistyksen toimintaa tai valmistauduta pidemmän aikavälin mahdollisiin muutoksiin. Hyvän strategian tulisi kuvata, miten muuttuvaan toimintaympäristöön voidaan sopeutua ja mahdollisesti vaikuttaa myönteisellä tavalla (Åkerberg, 2017, s 49-50).

Budjetin olisi hyvä liittyä aina yhteisön strategiaan ja vastata strategiassa asetettuihin tavoitteisiin. Yhdistys ei voi itse määrittää, minkälaisia avustuksia se saa, mutta yhdistys voi linjata, minkälaisiin toimintoihin se avustuksia hakee. Luvussa 2.4 käsiteltiin yhdistysten verotusta ja varainhankintaa. Yhdistyksillä on monia eri mahdollisuuksia toteuttaa yleishyödyllistä varainhankintaa ja liiketoimintaa. Se, mitä tehdään ja minkälaista toimintaa kehitetään, ovat strategisia valintoja.

Strategian avulla tavoitellaan yleensä jotain aikaisempaa enemmän: esimerkiksi liikevaihtoa, markkinaosuutta, kannattavuutta tai uudelle liiketoiminta-alueelle siirtymistä. Usein tämä tarkoittaa, että jotain täytyy tehdä enemmän tai eri lailla kuin aikaisemmin, mikä puolestaan voi edellyttää myös jostain luopumista. (Åkerberg, 2017, s 150) Esimerkiksi, jos yhdistys haluaa saada enemmän tuottoja varainhankinnastaan, tulisi sen tehdä enemmän ja monipuolisemmin varainhankintaa. Esteeksi tälle voi tulla se, ettei yhdistyksellä ole osoittaa henkilöresursseja tähän tai uuden työntekijän palkkaaminen ilman tietoa, onnistuuko tulojen kasvattaminen, voi olla liian riskialtista. Vastaava tilanne voisi olla, jos yhdistys haluaa

kehittää liiketoimintaa, mutta kaikki yhdistyksen nykyiset työntekijät tekevät töitä tietyille avustuskohteille, eikä heidän työpanostaan voi siksi käyttää tähän kehitystyöhön.

Petri Åkerbegin mukaan nykyaikaisen budjetoinnin menestystekijöitä ovat mm. kiinteistä vuosibudjeteista rullaaviin budjetteihin siirtyminen, painopisteen siirtäminen strategiseen ajatteluun ja strategisten toimenpiteiden toteuttamisen tukemiseen, menestystekijöiden identifiointiin ja kehittämiseen panostaminen. Strategisessa suunnittelussa panostetaan konkretisointiin ja ymmärrettävyyteen sekä huolehditaan, että budjetoinnin prosessi tavoitteenasetannasta seurantaan on avainasemassa. (Åkerberg, 2017, s 163) Rullaavan budjetin käyttö voisi sopia joillekin yhdistyksille, mutta ainakin käytössä olisi hyvä olla tarkistettava budjetti. Kirjassaan Åkerberg tähdentää myös siirtymistä exceleistä it-sovelluksiin ja tekoälyn hyödyntämiseen, joihin yhdistyksissä ei välttämättä ole varaa. Vaikkei tekoälyn käyttöönotto olisikaan mahdollinen, niin tärkeintä lienee strategisen katsantokannan mukaan otto budjetointiin, jotta strategia ohjaa budjettia eikä toistepäin.

2.7 Talouden seuranta ja tunnusluvut

Budjettien laatiminen voi olla suhteellisen yksinkertaista, kun tiedossa on aiempien vuosien perusteella arvioidut jäsen- ja muut tuotot sekä haetut avustukset. Tärkeintä on, ettei budjettia, sen seurantaa ja päivittämistä unohdeta vuosikokouksen jälkeen.

Budjettipoikkeamaksi kutsutaan budjetoidun tilanteen ja toteutuneen tilanteen välistä eroa. Tällainen budjettipoikkeama voi olla negatiivinen tai positiivinen. Budjetoitua suuremmat kustannukset ovat negatiivinen poikkeama, mutta budjetoitua paremmat tulot ovat positiivinen poikkeama. Budjetin toteutumista onkin tärkeää seurata tilikauden aikana, jotta budjettipoikkeamiin pystytään reagoimaan mahdollisimman nopeasti. (Stenbacka ym, 2016, s. 289)

Yhdistysten haastatteluissa ilmeni, että tässä on monilla yhdistyksillä parannettavaa. Erityisesti pienissä, vapaaehtoisvoimin toimivissa yhdistyksissä, mahdollisesti vasta tilinpäätöstä laadittaessa tarkistetaan tilanne ja joko yllätetään positiivisesti tai negatiivisesti. Haasteena nopealle reagoinnille voi myös olla tilanne, jossa käytössä ei ole ajantasaista sähköistä taloushallintojärjestelmää, vaan kunkin kuukauden tuloslaskelmia päästään tutkimaan reilusti jälkikäteen. Tällaisessa tilanteessa mahdollinen poikkeama ehtii

kertautumaan kuukaudesta toiseen, jolloin tarvitaankin rankempia toimenpiteitä kuin jos poikkeama olisi huomattu heti. Yhdistyksissä on siis olennaista tehdä budjettiseurantaa ja sen pohjalta tarvittaessa muokata budjettia vastaamaan poikkeamien aiheuttamiin muutoksiin. Jos käytössä on sähköinen taloushallintojärjestelmä, jonka raportteja pääsevät tarkastelemaan kaikki taloudellisessa vastuussa olevat, toimii budjettiseuranta yleensä järjestelmän kautta. Jos kuukausittaiset tuloslaskelmat saadaan jälkikäteen kirjanpitäjältä, olisi vastuullisten tarpeen kirjata omaa seurantaa laskutuksen, saatujen avustuserien ja hyväksytyjen kulujen välillä, jotta mahdollisiin poikkeamiin voi reagoida ajoissa.

Yhdistystoimijoiden haastatteluiden pohjalta tärkeimmät seurattavat tunnusluvut olivat kassavirta, likviditeetti, oman pääoman kehitys ja vuosittaisen liikevaihdon muutokset. Liikevaihto eli vuoden kokonaistulojen määrä kertoo toiminnan laajuudesta ja muutoksista. Oman pääoman seuraaminen on yhdistyksissä tärkeää, koska oma pääoma toimii puskurina, jota tarvitaan ns. pahan päivän varalle. Avustuksissa tai muissa tuloissa voi tulla yllättäviä negatiivisia muutoksia, mutta rahaa tarvitaan pakollisiin menoihin. Maksukyky ja sen seuraaminen on yhdistyksissä tärkeää yhtä lailla kuin yrityksissä. Likviditeetti tarkoittaa maksukykyä sekä maksuvalmiutta, jolla viitataan yhteisön kykyyn maksaa lyhytaikaisia velkojaan. Kassavirralla viitataan nimensä mukaisesti tulevien ja lähtevien varojen virtaan, jota seuraamalla ja ennakoimalla voidaan varmistaa, että tilillä on riittävästi rahaa eri menoihin. Talouden tunnuslukuja on kehitetty vastaamaan yritystoiminnan tarpeisiin. Selkeimmin omavaraisuusasteprosentti on sellainen, jonka laskeminen antaa myös yhdistysten osalta olennaista tietoa. Omavaraisuusaste mittaa yhteisön vakavaraisuutta, tappion sietokykyä sekä kykyä selviytyä sitoumuksista pitkällä tähtäimellä. Mitä korkeampi omavaraisuusaste, sen vakaammalla pohjalla toiminta on. (Alma talent, 2021)

3 Kehittämistyön tarkoitus ja tavoite

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli suunnitella ja toteuttaa yhdistyksille suunnatut taloushallinnon koulutukset. Koulutusten tavoitteena oli kasvattaa yhdistysten taloushallinnon osaamista ja tarjota yhdistyksille käytännöllistä, oman yhdistyksen arkeen sovellettavissa olevaa tietoa.

Työn tavoite lähti ensinnäkin yhdistyksissä tunnistetusta tarpeesta lisätä taloushallinnon ja erityisesti talouden suunnittelun osaamista vastaamaan toimintaympäristön tuottamiin muutoksiin. Toisaalta työn toimeksiantaja Hämeen Setlementti ry halusi vahvistaa oman henkilöstön taloushallinnon ymmärrystä ja osaamista. Sosiaalialan ja humanistisiin koulutuksiin ei perinteisesti ole kuulunut taloushallinto, joten yhdistyksen henkilöstön talousosaamisessa oli parannettavaa. Toimeksiantaja kokee, että yhdistyksen johto ja hallitus hyötyisivät koko henkilöstön talousosaamisen kasvattamisesta. Yhdistys haluaa profiloitua järjestöjen taloushallinnon osaajana sekä tarjota jatkossa erilaisia koulutuksia ja palveluita muille yhdistyksille, joten toimeksiantajalle suunniteltavien koulutusten pohjalta suunnitellaan ja toteutetaan yleisempi yhdistysten talouskoulutus.

Koulutusten suunnittelussa hyödynnettiin edellisessä luvussa läpi käytyä teoretietoa, muuta kirjallisuutta ja materiaalia. Hämeen Setlementin henkilöstölle suunnattu koulutus laadittiin tämän tietoperustan pohjalta vastaamaan tunnistettuihin tieto- ja osaamistarpeisiin. Koulutuksessa tarjottiin lisäksi henkilöstölle tietoa oman yhdistyksen taloudesta, rahoittajista ja oman toimialan paikasta siinä kokonaisuudessa. Hämeen Setlementin työntekijöiden määrä vaihtelee 26-30 välillä. Tavoitteena oli tarjota yleistajuista ja tarpeellista tietoa. Koulutuksen sisältö suunniteltiin yhdessä toimeksiantajan kanssa. Koulutuksen jälkeen osallistuneille toteutettiin Webropol-kysely, jonka avulla kartoitettiin ja arvioitiin koulutuksen sisältöä siitä näkökulmasta, mitkä tiedot koettiin hyödylliseksi omaa työtä ajatellen ja mitkä tarpeettomiksi. Tavoitteena oli määritellä, minkälainen talousosaaminen ja oman yhdistyksen talouden tuntemus on hyödyllisintä työntekijöiden työn kannalta.

Koulutuksen jälkeen arvioitiin myös Hämeen Setlementin tarpeet tiiminvetäjien ja toimialastaan vastaavien työntekijöiden koulutuksen sisällöille. Työnjohdolle ja oman toimialansa talouden toteutumaa seuraaville oli tarpeen tarjota muuta henkilöstöä enemmän tietoa erityisesti talouden suunnittelusta ja sen seurannasta. Johdon ja vastaavien koulutuksella tavoiteltiin erityisesti talouden suunnittelun osaamisen kasvattamista niin, että talous mahdollistaisi toimintaa eikä ohjaa sitä. Tästä koulutuksesta kerättiin vastaavasti palautetta koulutuksen sisällön hyödyllisyyden arvioimiseksi. 2-3 kuukautta näiden molempien koulutusten jälkeen toteutettiin seurantakysely, jonka avulla haluttiin arvioida,

minkälaisia vaikutuksia taloushallinto-osaamisen kasvamisella on ollut työntekijöiden ja johdon työhön.

Hämeen Setlementin henkilöstölle toteutettujen koulutusten ja niistä saadun palautteen pohjalta suunniteltiin yleisempi yhdistystalouden koulutus, joka suunnattiin yhdistysten toiminnasta vastaaville. Koulutukseen osallistujiksi koottiin pieni, maksimissaan kymmenen hengen ryhmä useammasta eri yhdistyksestä. Ryhmää koottaessa tarjottiin mukaan ilmoittautuneille mahdollisuus toivoa erityisiä sisältöjä koulutukseen ja toiveet otettiin huomioon koulutuksen sisällön viimeistelyssä. Koulutuksen jälkeen osallistuneille toteutettiin kysely, jonka avulla arvioitiin koulutuksen sisällön hyödyllisyyttä, ajanmukaisuutta ja hyödynnettävyyttä oman yhdistyksen talouden suunnittelussa ja taloushallinnossa. Myös tähän koulutukseen osallistuville toteutettiin n. puolitoista (1,5) kuukautta koulutuksen jälkeen seurantakysely, jonka avulla haluttiin arvioida, minkälaisia vaikutuksia talousosaamisen lisäämisellä oli koulutukseen osallistuneiden työhön. Näiden koulutusten ja niistä saadun palautteen pohjalta oli tavoitteena suunnitella Hämeen Setlementti ry:n käyttöön jäävä koulutus pohja hyödynnettäväksi yhdistyksen toteuttamassa koulutustoiminnassa.

4 Menetelmät

Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen opinnäytetyö, koska siinä suunnitellaan ja toteutetaan toiminnallisena osuutena koulutukset. Opinnäytetyö yhdistelee laadullista ja määrällistä tutkimusta. Tässä opinnäytetyössä kuvataan, millainen talousosaaminen ja taloustieto koetaan yhdistyksissä hyödyllisimmäksi ja millaisia vaikutuksia osaamisen lisäämisellä on koulutuksiin osallistuneiden työn tekemiseen. Tämä tutkimuskysymysten muotoilu suuntaa tutkimusta laadulliseen suuntaan. Opinnäytetyön taustatyönä toiminut projektityö, jossa haastateltiin yhdistystoimijoita, oli puhtaasti laadullinen tutkimus. Käsillä oleviin tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi oli kuitenkin tavoitteena saada aiheeseen aiempaa projektityötä laajemman joukon näkemys, joten menetelmäksi valikoitui kyselytutkimus, joka mahdollistaa vastausten tilastollisen ja kvantitatiivisen analyysin. Seuraavassa luvussa avataan lyhyesti määrällistä ja laadullista tutkimusta. Luvussa 4.2 kuvataan puolestaan kyselytutkimuksen tekemistä.

4.1 Määrällinen ja laadullinen tutkimus

Pertti Alasuutari (2011) toteaa kirjassaan *Laadullinen tutkimus 2.0*, että tutkimuksellinen kaksijakoisuus selvästi kvantitatiiviseen ja kvalitatiiviseen tutkimukseen, vastaa huonosti todellisuutta, mm. koska kaikkea tieteellistä tutkimusta ohjaavat yhteiset periaatteet. Hän myöntää, että kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen analyysi voidaan erottaa toisistaan, mutta jatkaa, että niitä voidaan hyvin soveltaa, kuten usein tehdäänkin, samassa tutkimuksessa ja saman tutkimusaineiston analysoinnissa. (Alasuutari, 2011, s. 26)

Kvantitatiivisessa analyysissä aineisto saatetaan taulukkomuotoon, jotta lukujen ja niiden välisten systemaattisten, tilastollisten yhteyksien argumentoiminen mahdollistuu. Kullekin tutkimusyksikölle annetaan arvoja eri muuttujilla, jotka eivät aina ole numeroita. Analyysin yleisperiaate pohjautuu koejärjestelyyn, kontrolloituun kokeeseen, joka pohjautuu hypoteesiin, että riippumaton muuttuja vaikuttaa riippuvaan muuttujaan. Tällaisen klassisen koeasetelman sosiaalitieteellisissä sovellutuksissa puhutaan usein myös koe- ja vertailuryhmistä. Tällä tarkoitetaan sitä, että eri koe- tai vertailuryhmille tarjotaan erilainen lähtötilanne tai lisätään eri testimuuttujia ja tutkitaan, mikä niiden vaikutus on.

Testimuuttujien avulla pyritään muotoilemaan lainalaisuuksia tai toimintalogiikoita. Myös lomaketutkimuksissa jäljitellään tällaista luonnontieteen koejärjestelyä. Lomaketutkimuksen avulla voidaan Alasuutarin kirjan esimerkin mukaisesti tutkia iän tai koulutustason tai niiden yhdistelmän vaikutusta uskonnollisten radio-ohjelmien kuunteluun. Ikä ja koulutustaso toimivat siis muuttujina, joita määrittelemällä ja eri tutkimusyksiköiden saamia arvoja näillä muuttujilla erittelemällä tutkitaan erilaisia hypoteeseja. (Alasuutari, 2011, ss. 28-30)

Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymysten asettelu ja toteutus eivät vastaa yllä kuvattua klassista koeasetelmaa. Koulutuksiin osallistujien osalta heidän omat henkilökohtaiset taustatietonsa, kuten ikä, koulutustausta jne, eivät olleet tämän tutkimuksen kannalta merkityksellisiä, vaan enemmän heidän asema omassa yhdistyksessään. Asema yhdistyksessä toimii muuttujana, johon liittyy hypoteesi, että se vaikuttaa siihen, millaisen tiedon koulutuksiin osallistujat kokevat hyödyllisimmäksi oman työnsä kannalta.

Laadullisessa analyysissä puolestaan aineistoa tarkastellaan usein kokonaisuutena, jonka ajatellaan valottavan jonkin erilliseksi ymmärretyn sisäisesti loogisen kokonaisuuden

rakennetta. Vaikka aineisto koostuisi yksilöhaastatteluista, ei laadullisessa tutkimuksessa voida rakentaa argumentaatiota yksilöiden eroihin eri muuttujien suhteen ja näiden erojen tilastollisiin yhteyksiin muihin muuttujiin nähden. Kvantitatiivisesta tutkimuksesta poiketen kvalitatiivinen analyysi vaatii absoluuttisuutta. Tällä tarkoitetaan sitä, että kaikki luotettavina pidetyt ja selvittävään asiaan liittyvät seikat tulee kyetä selvittämään niin, että ne eivät ole ristiriidassa tulkinnan kanssa. Tilastollisessa selittämisessä puolestaan poikkeukset yleisestä säännöstä sallitaan. Laadullisessa analyysissä eivät tilastolliset todennäköisyydet siis kelpaa johtolangoiksi. Laadullisessa tutkimuksessa tätä yleensä rajoittaa jo yksiköiden määrä. Ei ole esimerkiksi mahdollista tehdä niin paljon haastatteluja, että yksilöiden väliset erot tulisivat tilastollisesti merkittäviksi. (Alasuutari, 2011, ss. 30-31)

4.2 Kyselytutkimus

Kysely- eli lomaketutkimukselle on ominaista, että tutkimustuloksia pyritään yleistämään ja tämän vuoksi käytetään ns. satunnaisotantaa. Tutkimuksen tekijä määrittelee perusjoukon, johon tulosten tulee päteä, ja tästä perusjoukosta otetaan otos, jonka voidaan katsoa edustavan valittua perusjoukkoa. (Alasuutari, 2011, s. 30) Tässä opinnäytetyössä osallistujia ei ole valittu edustamaan tiettyä perusjoukkoa, eikä tarkoituksena ollut tehdä laajaan joukkoon yleistettäviä johtopäätöksiä. Opinnäytetyön tavoitteena oli suunnitella ja toteuttaa yhdistysten taloushallintoon liittyvät koulutukset ns. testijoukoille ja luoda niiden pohjalta koulutus pohja toimeksiantaja Hämeen Setlementti ry:n käyttöön. Tämän koulutus pohjan kehittämiseksi tarvittiin koulutukseen osallistuneilta palautetta sisällöistä ja niiden hyödyllisyydestä kunkin omaan työhön. Koulutusten tavoitteena oli lisätä osallistujien taloushallinnon osaamista ja toisaalta vaikuttaa positiivisesti yhdistysten talouden seurantaan sekä suunnitteluun.

Koulutuksia suunniteltaessa ennakko-oletus oli, että niihin voisi osallistua yhteensä n. 35 henkilöä; 25 Hämeen Setlementin koulutuksiin ja 10 yhdistysten talouskoulutukseen. Koulutuksiin osallistuminen vei jo itsessään osallistujien työaika, joten ajankäytöllisesti, niin koulutuksiin osallistujien kuin opinnäytetyönkin tekijän osalta, valikoitui tutkimusmenetelmäksi kyselytutkimus. Kyselyyn jokaisen osallistujan oli mahdollista vastata suhteellisen nopeasti ja itselleen sopivana ajankohtana. Tämän ajateltiin mahdollistavan sen, että mahdollisimman monelta osallistujalta saataisiin palaute ja vastaukset kyselyihin.

Kyselytutkimuksessa ennen aineiston keruuta tapahtuvat vaiheet ovat todella tärkeitä. Kyselyssä kysytään vain tiettyjä, tutkijaa kiinnostavia ja tutkimuskysymysten kannalta olennaisia kysymyksiä. Lisäksi vastausvaihtoehdot annetaan valmiiksi. (Alajuuri, 2011, ss. 39-40) Jotta kyselyn vastausten perusteella on myös mahdollista vastata tutkimuskysymyksiin, on kysymykset suunniteltava huolella. Kysymysten tulisi olla yksiselitteisiä, sellaisia, että kaikki vastaajat ymmärtävät ne samalla tavoin. Haastattelussa kysymyksiä on mahdollista valottaa ja selventää, mutta kyselyyn osallistujat vastaavat yksin, eikä tutkijan ole mahdollista avata epäselviä kysymyksiä. Toisaalta kyselyn etuna on tämänkin opinnäytetyön kohdalla mahdollisuus vastata anonyymisti, mikä usein helpottaa rehellisen ja myös kriittisen palautteen ja arvioinnin antamista.

Kyselytutkimuksen analysoinnissa on kaksi vaihetta, joista ensimmäinen alkaa osin jo ennen aineiston keruuta. Ensin määritellään muuttujat ja koodit, koodataan kerätty aineisto ja tehdään siitä tilastollinen analyysi. Toisessa vaiheessa tulokset tulkitaan. (Alajuuri, 2022, s. 39) Vastausten analysoinnin helpottamiseksi on suurimman osan kysymyksistä hyvä olla sellaisia, joissa on annettu valmiit vastausvaihtoehdot. Tällaisten kysymysten tilastollinen analyysi muodostuu yleensä suoraan kyselypalvelussa, joten ne myös vähentävät analyysiin tarvittavaa työaikaa.

Avoimet kysymykset ovat tarpeen sellaisissa tilanteissa, kun kaikkia vaihtoehtoja ei tunneta etukäteen. Avoimilla jatkokysymyksillä voidaan vastaajilta myös kysyä perusteluja, jotka valottavat heidän valintojaan ja näin auttavat tulosten tulkinnassa. Avoimiin kysymyksiin saadut vastaukset on ennen niiden analysointia luokiteltava ja lajiteltava. Avointen kysymysten kohdalla vastausten analysointi nojaakin pitkälti laadulliseen tutkimukseen. Aineistoa tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota vain siihen, mikä on teoreettisen viitekehyksen ja kulloisenkin kysymyksenasettelun kannalta olennaista. Vastauksissa saatu tekstimassa on tarpeellista pelkistää hallittavammaksi määräksi erillisiä raakahavaintoja. Tämän jälkeen havaintoja edelleen karsitaan yhdistämällä niitä. Havainnoille etsitään yhteinen piirre tai muotoillaan koko aineistoon pätevä sääntö, joka avulla erilliset raakahavainnot voidaan yhdistää yhdeksi havainnoksi tai harvemmaksi joukoksi havaintoja. (Alajuuri, 2011, ss. 31-32)

5 Koulutusten suunnittelu ja toteutus

Työn toimeksiantajan kanssa sovittiin koulutusten järjestämisaikajankohdaksi syksy 2021. Hämeen Setlementti ry:n johtoryhmän kanssa sovittiin koko henkilöstön koulutuksen ajankohdaksi torstai 7.10.2021 klo 8-10 ja johtoryhmän jatkokoulutuksen ajankohdaksi perjantai 12.11.2021 klo 10-12.

Muiden yhdistysten toiminnasta vastaaville suunnattu kahden kerran koulutus suunniteltiin toteutettavan näiden Hämeen Setlementin koulutusten jälkeen, jotta niistä saatavaa palautetta ja huomioita on mahdollista hyödyntää yhdistysten talouskoulutuksen sisältöjen suunnittelussa. Hämeen Setlementin koordinoima järjestöyhteistyö tuottaa yhdistyksille ja yhteistyökumppaneille suunnattua kuukausittain ilmestyvää uutiskirjettä. 30.9.2021 lähetettyyn uutiskirjeeseen lisättiin tieto suunnitellusta koulutuksesta. Lisäksi koulutuksesta lähetettiin 7.10.2021 tietoa kahden yhteistyöryhmän sähköpostiryhmään. Koulutukseen ilmoittautui kahdeksan (8) henkilöä kuudesta (6) eri yhdistyksestä. Koulutuksen tiedotuksessa kerrottiin myös, että osallistujat voivat esittää sisällöstä toiveita. Koulutukseen ilmoittautuneille toteutettiin Doodle-palvelun kautta kysely, jonka avulla kartoitettiin molemmille koulutuskertoille sellaiset ajankohdat, että ne sopisivat kaikille kiinnostuneille. Tämän Doodle-kyselyn avulla koulutuskertojen ajankohdiksi sovittiin 29.11.2021 klo 13-15 ja 7.12.2021 klo 13-15.

5.1 Koulutusten suunnittelu

Tässä opinnäytetyössä toteutetut talouskoulutukset olivat ajallisesti lyhyitä, eivätkä tarjonneet mahdollisuuksia erilaisten pedagogisten menetelmien käyttämiseen tai kovin monimuotoiseen kouluttamiseen. Koulutukset suunniteltiin toteutettavaksi Teams-yhteydellä, näin mahdollistaen mahdollisimman monelle osallistumisen. Vaikka kyseessä olivat lyhyet koulutukset, niin erilaisiin oppimiskäsityksiin ja oppimisen teoriaan tutustuminen oli hyödyllistä koulutusten suunnittelulle. Tampereen yliopiston ja ammattikorkeakoulun nettisivuilta löytyvät materiaalit tarjosivat soveltuvaa teoreettista taustaa. Jokaisella ihmisellä on oma käsitys ja ymmärrys siitä, mitä oppiminen on ja miten kukin oppii. Opettaja tai kouluttaja yhtä lailla pohjaa opetustyyliinsä omaan oppimiskäsitykseen sekä henkilökohtaisiin olettamuksiin ja uskomuksiin. Kouluttajana

tulisikin ensin ymmärtää oma oppimiskäsityksensä ja se, millaista oppimista oma toiminta tukee luonnostaan. Ei nimittäin ole yhtä mallia tai teoriaa, joka soveltuisi kaikille, vaan jokaisessa oppimistilanteessa on mukana monia erilaisia käsityksiä, jotka tulisi huomata ja ottaa huomioon. (Tampereen yliopisto, n.d.; Tampereen ammattikorkeakoulu, n.d.) Koulutuskertojen toteuttaminen etäyhteydellä toi omat haasteensa oppimistilanteeseen. Kaikkien erilaisten oppimistyylien huomioiminen ei ollut mahdollista, mutta koulutusten suunnittelussa pyrittiin tarjoamaan mahdollisuuksia erilaiselle oppimiselle käyttämällä tekstin lisäksi kuvioita ja infografiikkaa sekä pohjaamalla opetettavaa asiaa johonkin tapaukseen tai ennestään tuttuun tietoon.

Hämeen Setlementin koko henkilöstölle suunnitellun koulutuksen tavoitteena oli lisätä ymmärrystä, mistä lähtökohdista yhdistysten taloutta suunnitellaan ja toteutetaan sekä perehdyttää henkilöstö Hämeen Setlementin talouteen ja taloushallintoon. Koulutuksen sisältö jaettiin enakkoon yhdistyksen johtoryhmälle, jolta tuli muutamia toiveita, mitä asioita he toivoisivat koulutuksessa käsiteltävän. Yhdistystoiminnan taloudellisten lähtökohtien ymmärtämiseksi oli koulutuksessa tarpeen käsitellä lyhyesti yhdistyslakia, kirjanpitolakia ja tuloverolakia sekä yleishyödyllisyyden edellytyksiä. Hämeen Setlementin talouteen, erityisesti tuloslaskelmaan ja taseeseen perehtymistä tukemaan koulutuksen sisältöön otettiin mukaan kirjanpidon peruskäsitteitä, kuten hyvä kirjanpitolapa, tositteet, kahdenkertainen kirjanpito ja kirjanpitotilit. Suurin osa kahden tunnin koulutuksesta suunniteltiin käytettäväksi Hämeen Setlementin talouden läpikäymiseen. Tärkeä osa koulutusta oli yhdistyksen kustannuspaikkarakenteen läpikäyminen ja avaaminen. Yhdistysten tuloslaskelman ja taseen rakenteet sekä sisällöt käytiin läpi hyödyntäen yhdistyksen vuoden 2020 tilinpäätöstä. Koulutuksen sisältö on liitteenä 4.

Hämeen Setlementin johtoryhmän jäsenet vastaavat oman tiiminsä työhön liittyvistä toiminnoista ja niiden taloudesta. Johtoryhmän omaan koulutukseen, joka toimi samalla jatkona koko henkilöstön koulutukselle, suunniteltiin sisältö näitä vastuita tukemaan. Johtoryhmän koulutuksessa oli tavoitteena tarjota näkemystä ja tukea talouden suunnitteluun, budjetointiin sekä toteutuman seurantaan. Hämeen Setlementti haluaa kehittää omaa varainhankintaa ja liiketoimintaa, joten johtoryhmän koulutuksen kolmas osio keskittyi yhdistystoiminnan varainhankinta- ja liiketoimintamahdollisuuksiin. Tähän osioon koottiin esimerkkejä oikeustapauksista, jotka auttavat tulkitsemaan, minkälainen

elinkeinotoiminta katsotaan vähäarvoiseksi ja missä vaiheessa yhdistyksen toiminta voidaan tulkita pääsääntöisesti taloudelliseksi ja niin ollen kokonaisuudessaan verotettavaksi. Johtoryhmän koulutus suunniteltiin keskustelelevammaksi kuin koko henkilöstön koulutus. Johtoryhmän koulutuksen sisältö on liitteenä 5.

Muille yhdistyksille tarjotun kahden kerran koulutuksen lähtökohdat olivat hieman erilaiset. Toisaalta koulutus koostui vastaavista sisällöistä kuin Hämeen Setlementin koulutukset, mutta sisälsi asioita, joita ei Setlementin koulutuksissa ollut tarpeellista käsitellä. Yksi tällainen asia oli useiden kustannuspaikkojen taloushallinto ja yleiskulujen jakaminen kirjanpidossa. Tuloslaskelmaesimerkit yhdistysten talouskoulutuksen ensimmäiseen osioon haettiin internetistä, josta löytyi julkisena esimerkiksi Suomen Partiolaiset ry:n vuoden 2020 tilinpäätös. Esimerkkejä otettiin koulutukseen lisäksi kirjallisuudesta. Yhdistysten talouskoulutuksen toinen kerta oli sisällöltään pääasiassa Hämeen Setlementin johtoryhmän koulutusta vastaava. Tiedotettaessa tästä koulutusmahdollisuudesta osallistujille tarjottiin mahdollisuus toivoa sisältöjä, joita toivoivat koulutuksissa erityisesti käsiteltävän. Saadut toiveet olivat suurelta osin sellaisia, että ne eivät vaikuttaneet koulutuskertojen sisältöön kokonaisuutena, vaan enemmän siihen, minkälaisia asioita eri teemoissa oli tarpeen käsitellä. Toiveiden pohjalta alustavaan suunnitelmaan lisättiin mukaan asiaa kustannuslaskennasta, kiinteistötulosta ja rahankeräyksistä. Yhdistysten koulutuskertojen sisältö on liitteenä 6.

5.2 Koulutusten toteutus ja palautekyselyt

Suunnittelut koulutukset toteutettiin loka-joulukuussa 2021. Jokaisesta kolmesta koulutuksesta toteutettiin oma palautekysely. Seuraavissa luvuissa kuvataan koulutusten toteuttaminen ja käydään läpi palautekyselyjen tulokset.

5.2.1 Hämeen Setlementin henkilöstön koulutus

Hämeen Setlementin henkilöstön koulutus järjestettiin to 7.10.2021 klo 8-10. Kaksi tuntia riitti suunnitellun sisällön läpikäymiseen. Noin puoli välissä koulutusta pidettiin lyhyt viiden minuutin tauko. Keskustelua ja kysymyksiä ei syntynyt muutamia kommentteja lukuun ottamatta. Lopuksi käytiin lyhyesti läpi päällimmäisiä tunnelmia sisällöistä. Ääneen ja

viestikenttään saadut kommentit olivat positiivisia ja kokonaisuutta pidettiin hyvänä pakettina. Osallistujien keskuudessa sai kannatusta myös ajatus, että jatkossa osana yhdistyksen jatkuvaa perehdytystä, joka koostuu eri tiimien pitämistä perehdytystunneista, olisi aina yksi kerta yhdistyksen taloudesta. Koulutuksen jälkeen osallistujille lähetettiin linkki palautekyselyyn (liite 7). Koulutukseen osallistui 16 henkilöä, joista 11 vastasi palautekyselyyn. Koulutukseen osallistuneista 12 oli rivityöntekijöitä ja neljä (4) johtoryhmän jäseniä.

Palautekyselyyn vastanneista kahdeksan (8) oli rivityöntekijöitä ja kolme (3) johtoryhmän jäseniä. Kyselyyn vastanneista vain yksi (1) vastasi, ettei hän ollut oppinut koulutuksessa mitään uutta. Tämä vastaaja oli yksi rivityöntekijöistä. Koulutuksen yleisistä laki- ja taloushallintosisällöistä lähes kaikki koulutuksen osallistujat vastasivat oppineensa uutta kirjanpitolaista. Rivityöntekijöiden vastauksissa kirjanpitolain kanssa yhtä paljon vastauksia saivat sisäinen ja ulkoinen laskentatoimi sekä kirjanpitotilit. Johtoryhmään kuuluvien vastauksien mukaan kirjanpitolain rinnalla eniten uutta he oppivat yleishyödyllisyydestä ja hyvästä kirjanpitotavasta. Halutessaan vastaajat saivat kertoa tarkemmin, mitä uutta olivat oppineet. Kahdessa vastauksessa kerrottiin aiheen olleen kokonaisuudessaan vieras, joten kaikki oli uutta. Vastaukset osoittavat ennakko-oletuksen oikeaksi, että monella yhdistystyöntekijällä ei ole aiempaa osaamista tai tietoa taloushallinnosta.

Hämeen Setlementin talouteen liittyvistä osioista eniten uutta rivityöntekijöille tarjosivat kustannuspaikkojen ja toimintojen läpikäyminen sekä avustukset ja muu rahoitus -osio. Johtoryhmän jäsenille tase antoi eniten uutta tietoa. Avoimen kentän ainoassa vastauksessa kerrotaan: *"Tilinpäätös, tuloslaskelma ja tase ovat olleet epämääräinen numerokokonaisuus ja en ole tarkasti ymmärtänyt aiemmin miten eroavat, nyt sain siitä käsityksen."*

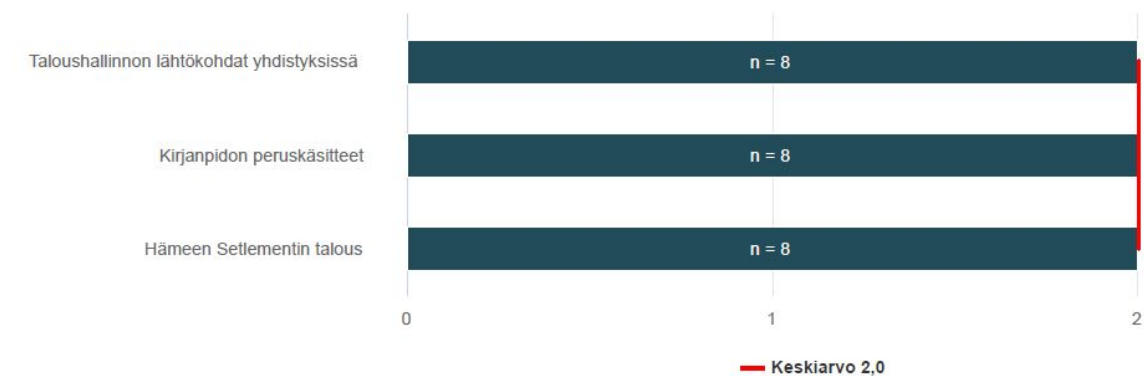
Seitsemännessä kysymyksessä vastaajat saivat laittaa oman työn ja hyödyllisyyden kannalta eri osiot tärkeysjärjestykseen niin, että hyödyllisin laitettiin ensimmäiseksi ja vähiten hyödyllinen kolmanneksi. Samalla valinnoille annettiin vastaavat arvosanat ja pienimmän keskiarvon saava sisältö on vastausten perusteella hyödyllisimmäksi koettu. Kuten kuvasta 1 näemme, rivityöntekijöiden vastaukset hajosivat tässä kysymyksessä ja kaikki kolme osiota (taloushallinnon lähtökohdat yhdistyksissä, kirjanpidon peruskäsitteet ja Hämeen Setlementin talous) saivat saman keskiarvon. Kun kuitenkin katsotaan kunkin saamia sijoja,

niin eniten ensimmäisiä sijoja sai Hämeen Setlementin talous, mutta eniten toisia ja ensimmäisiä sijoja yhteensä sai Taloushallinnon lähtökohdat yhdistyksissä. Perusteluissa nostettiin esiin mm., että perusteet tulisi olla ensin hallussa, jonka jälkeen voi pohtia oman yhdistyksen taloutta. Toisissa perusteluissa nähtiin asia toisin – oman työpaikan talous koskettaa eniten omaa työtä ja siksi lisätieto siitä oli hyödyllisintä.

7. Mistä koulutuksen osion ja/tai sisällön koet hyödyllisimmäksi omassa työssäsi?

Järjestä osiot järjestykseen. Mielestäsi hyödyllisin 1. ja vähiten hyödyllinen 3.

Vastaajien määrä: 8

	1	2	3
Taloushallinnon lähtökohdat yhdistyksissä	12,5%	75,0%	12,5%
Kirjanpidon peruskäsitteet	37,5%	25,0%	37,5%
Hämeen Setlementin talous	50,0%	0,0%	50,0%

Kuva 1. Hämeen Setlementin rivityöntekijöiden valinnat

Johtoryhmän jäsenet kokivat hyödyllisimmäksi kirjanpidon peruskäsitteiden läpikäymisen. Toisaalta vastaajista vain kolme (3) oli johtoryhmän jäseniä, joten heidän vastauksista on mahdotonta vetää laajempia johtopäätöksiä. Palautekyselyyn vastanneet kokivat koulutuksen kattavaksi eikä erityisiä puutteita nostettu esiin. Yhdessä vastauksessa esitettiin

kehitysehdotuksena, että sähköistä taloushallintojärjestelmää olisi voinut näyttää koulutuksessa ja sitä kautta konkretisoida mm. tositeasiaa.

5.2.2 Hämeen Setlementin johtoryhmän koulutus

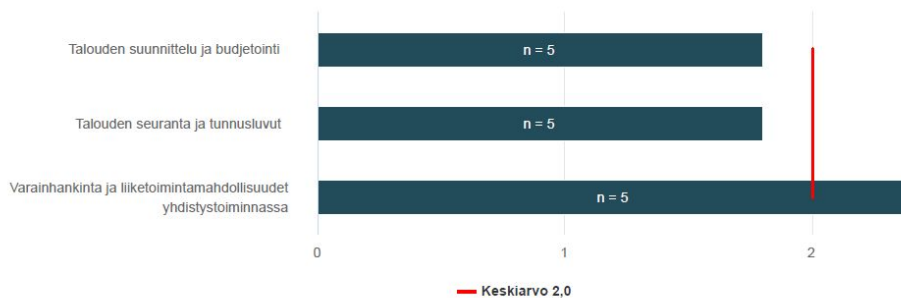
Hämeen Setlementin johtoryhmälle koulutus pidettiin 12.11.2021. Koulutus kesti kaksi tuntia, kuten koko henkilöstönkin koulutus. Kaksi tuntia oli ihan sopiva kesto suunniteltujen asioiden käsittelyyn. Koulutuskerta oli koko henkilöstön koulutusta keskustelevampi, kuten odotusarvokin oli. Koulutuksen lopuksi käytiin lyhyesti keskustelua päälinjoista tunnelmista. Osallistujat kokivat koulutuksen sisällön mielenkiintoiseksi ja tarpeelliseksi. Johtoryhmän kaikki jäsenet eli seitsemän (7) henkilöä opinnäytetyön tekijän lisäksi olivat paikalla. Heistä viisi (5) vastasi koulutuksen palautekyselyyn (liite 8).

Palautekyselyyn vastanneista kaikki vastasivat oppineensa koulutuksessa jotain uutta. Talouden suunnitteluun ja budjetointiin liittyvistä asioista vastaajat kertoivat kaikki oppineensa uutta budjetin anatomista. Budjettityypeistä ja strategisesta taloussuunnittelusta vastasi 80 % vastaajista oppineensa uutta. Talouden seurantaan liittyvistä aiheista vastaajista 80 % kertoi oppineensa uutta budjettiseurannasta ja poikkeamista ja 60 % tunnusluvuista. Varainhankinnan ja liiketoiminnan osiosta vastaajat

6. Mistä koulutuksen osion ja/tai sisällön koet hyödyllisimmäksi omassa työssäsi?

Järjestä osiot järjestykseen. Mielestäsi hyödyllisin 1. ja vähiten hyödyllinen 3.

Vastaajien määrä: 5

	1	2	3
Talouden suunnittelu ja budjetointi	40,0%	40,0%	20,0%
Talouden seuranta ja tunnusluvut	40,0%	40,0%	20,0%
Varainhankinta ja liiketoimintamahdollisuudet yhdistystoiminnassa	20,0%	20,0%	60,0%

Kuva 2. Setlementin johtoryhmän valinnat koulutuksen sisältöjen hyödyllisyydestä

kertoivat kaikki oppineensa uutta elinkeinotoiminnan tunnusmerkeistä ja 80 % kertoi oppineensa uutta yleishyödylliseksi katsottavista tuloista sekä yhdistyslain mukaisesta vähäarvoisesta toiminnasta.

Hyödyllisimmäksi omassa työssään palautekyselyyn vastanneet kokivat koulutuksen kaksi ensimmäistä osiota eli talouden suunnittelun ja budjetoinnin sekä talouden seurannan ja tunnusluvut. Kuten kuvasta 2. näemme, nämä molemmat saivat saman keskiarvon sekä saman verran eri sijoja. Yksi kyselyyn vastaajista koki varainhankinnan ja liiketoimintamahdollisuudet hyödyllisimmäksi omassa työssä, yksi vastaaja sijoitti sen 2. sijalle ja loput vastaajista kolmanneksi. Näitä sijoituksia vastaajat perustelivat mm. seuraavasti:

- *Koen näinä aikoina tärkeimmäksi asiaksi varainhankinnan ja liiketoimintamahdollisuuksien kehittämisen ja tunnistamisen, koska tulevaisuutta varten pitää olla varautunut erilaisiin rahoitusmahdollisuuksiin sekä palveluiden toteuttamiseen ostopalveluna.*
- *Omaan työhöni liittyy eniten juuri talouden suunnittelua ja talouden seurantaa.*

Kysymykseen ”8. Mistä asiasta olisit halunnut saada enemmän tietoa” tuli yksi vastaus, joka kuului seuraavasti: *Koulutus oli hyvin kattava ja uutta tietoa tuli paljon, joten en osannut kaivata enempää tietoa. Tämä oli hyvä jatko osa koko henkilöstölle järjestettyyn koulutukseen.* Kysymyksen ”9. Mikä mielestäsi tärkeä aihe jäi koulutuksessa käsittelemättä” toisessa vastauksessa pohdittiin, että talouden suunnittelua olisi voinut linkittää käsiteltyä enemmän yhdistyksen koko toiminnan suunnitteluun ja strategiatyöhön.

5.2.3 Yhdistysten talouskoulutus

Yhdistysten talouskoulutus toteutettiin kahtena koulutuskertana 29.11.2021 ja 7.12.2021. Molemmat kerrat kestivät kaksi (2) tuntia. Koulutukseen ilmoittautui kahdeksan (8) henkilöä kuudesta (6) eri yhdistyksestä. Heistä kuusi (6) osallistui 1. koulutuskertaan. Kahdelle poisjääneelle tuli pakollinen työmeno samaan ajankohtaan, mutta heille toimitettiin jälkikäteen koulutuskerran materiaali. Toiselle koulutuskerralle osallistui viisi (5) henkilöä. Yhteensä koulutuskerroille osallistui seitsemän (7) eri henkilöä, yhden ollessa estynyt

osallistumaan kummallekin kerralle. Näistä osallistujista neljä (4) osallistui molemmille kerroille. Koulutuskerrat pidettiin työpäivän aikana klo 13-15, koska nämä ajankohdat olivat Doodle-kyselyn perusteella kaikille parhaiten sopivat. Työpäiviin kuitenkin usein tulee muutoksia, joten pakollisten muiden työmenojen vuoksi osallistujamäärät olivat ennakoitua pienemmät molemmilla kerroilla.

Verrattuna Hämeen Setlementille toteutettuihin koulutuksiin, olivat nämä muiden yhdistysten vastuuhenkilöille suunnatut koulutuskerrat aktiivisempia. Osallistujilla oli omien yhdistysten toimintaan ja taloushallintoon liittyviä kysymyksiä, joita he esittivät koulutuskertojen aikana. Iso osa asioista tulikin käytyä kysymyksiin vastaamalla. Näissä yhdistyksille toteutetuissa koulutuskerroissa oli haastavampaa vastata osallistujien tarpeisiin, koska eri yhdistyksissä on erilaisia haasteita ja tiedontarpeita, eikä neljässä tunnissa ollut mahdollista käydä läpi kaikkia mahdollisia aiheita. Toisaalta myös osallistujien aiempi osaaminen ja tietotaito taloushallintoon liittyen oli vaihteleva. Toisen koulutuskerran lopuksi käydyssä palautekeskustelussa tuli positiivista palautetta koulutuksen järjestämisestä. Osallistuneista viisi (5) vastasi koulutuskertojen palautekyselyyn (liite 9).

Kaikki kyselyyn vastanneet osallistajat kertoivat oppineensa koulutuksessa jotakin itselleen uutta. Ensimmäisen koulutuskerran teemoista heistä 80 % oppi uutta kirjanpidon peruskäsitteistä ja 60 % tilinpäätöksestä, tuloslaskelmasta ja taseesta. Muiden teemoja osalta, joita olivat taloushallinnon lähtökohdat yhdistyksissä sekä useat kustannuspaikat ja yhteiskulut, vastaajista 40 % kertoi oppineensa uutta. Kaksi vastaajaa perusteli valintojaan:

- *Ei tullut kovin paljon ihan uutta, mutta aiempi näkökulma ja tieto täsmentyi. Kiva saada tieto kootusti käsiinsä.*
- *Taloudenpidossa vilisevät käsitteet ja niiden merkitys käytännössä selventyivät*

Toisen koulutuskerran jokaisesta teemasta vastaajista 60 % kertoi oppineensa uutta.

Tämänkin kysymyksen jatkokysymykseen saatiin kaksi vastausta, joissa perusteltiin valintoja seuraavasti:

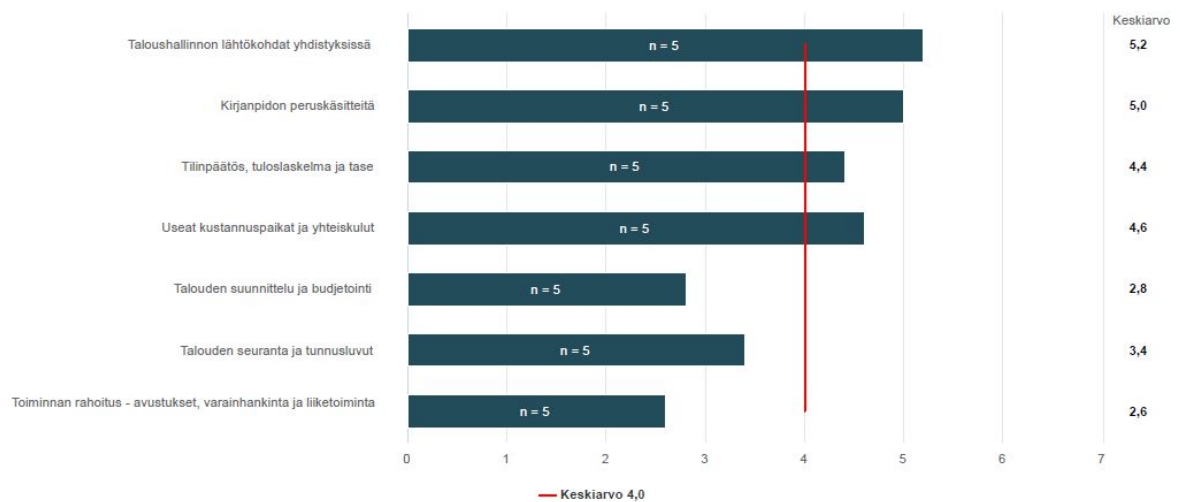
- *Tunnusluvut olivat uutta.*
- *paljon uutta tietoa varainhankinnasta*

Kyselyyn vastanneita pyydettiin laittamaan molempien kertojen sisällöt järjestykseen niiden hyödyllisyyden mukaan. Kyselyyn saatujen vastausten nojalla toisen koulutuskerran, jossa keskityttiin talouden suunnitteluun, seurantaan ja toiminnan rahoitukseen, sisällöt koettiin selvästi hyödyllisemmäksi kuin ensimmäisen koulutuskerran taloustieto, kuten näemme Kuvassa 3. Toiminnan rahoitus – avustukset, varainhankinta ja liiketoiminta -osio koettiin kaikkein hyödyllisimmäksi ja se sai pienimmän keskiarvon. Toiseksi hyödyllisimmäksi vastaajat kokivat talouden suunnittelun ja budjetoinnin ja toisen koulutuskerran kolmas teema – talouden seuranta ja tunnusluvut, koettiin kolmanneksi hyödyllisimmäksi

6. Minkä koulutuksen osion ja/tai sisällön koet hyödyllisimmäksi omassa työssäsi tai toiminnassasi?

Järjestä osiot järjestykseen. Mielestäsi hyödyllisin 1. ja vähiten hyödyllinen 7.

Vastaajien määrä: 5

	1	2	3	4	5	6	7
Taloushallinnon lähtökohdat yhdistyksissä	0,0%	0,0%	20,0%	20,0%	0,0%	40,0%	20,0%
Kirjanpidon peruskäsitteitä	20,0%	0,0%	0,0%	0,0%	40,0%	0,0%	40,0%
Tilinpäätös, tuloslaskelma ja tase	0,0%	20,0%	20,0%	0,0%	20,0%	40,0%	0,0%
Useat kustannuspaikat ja yhteiskulut	0,0%	0,0%	20,0%	40,0%	20,0%	0,0%	20,0%
Talouden suunnittelu ja budjetointi	20,0%	40,0%	20,0%	0,0%	0,0%	20,0%	0,0%
Talouden seuranta ja tunnusluvut	20,0%	40,0%	0,0%	0,0%	20,0%	0,0%	20,0%
Toiminnan rahoitus - avustukset, varainhankinta ja liiketoiminta	40,0%	0,0%	20,0%	40,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Kuva 3. Yhdistysten talouskoulutukseen osallistuneiden valinnat koulutuksen sisältöjen hyödyllisyydestä

Ensimmäisen koulutuskerran sisällöt hävisivät selvästi näille kolmelle osiolle. Eri sisällöille antamiaan sijoituksia vastaajat perustelivat mm. seuraavasti:

- *Ilman rahoitusta ei ole nykyisen kaltaista toimintaa, joten siksi rahoitus ensimmäisenä ja toisena rahoituksen käyttöön kiinteästi liittyvä säännöllinen raportointi eli tilinpäätökset, tuloslaskelmat ja taseet.*
- *Kaikki osiot on tärkeitä, siksi oli vaikea päättää, mikä olisi vähiten tärkeää.*
- *Roolini ja työtehtäväni yhdistyksessä määrittelee vahvasti järjestystä. Sain koulutuksen kautta vahvistusta sille, että teen asioita oikein. Ymmärryksen perusteista vahvistui koulutuksen myötä.*

5.3 Seurantakyselyjen toteutus

Koulutuksiin osallistuneille toteutettiin seurantakyselyt tammi-helmikuussa 2022. Oma kysely tehtiin Hämeen Setlementin työntekijöille ja toinen kysely yhdistysten talouskoulutukseen osallistuneille. Seurantakyselyt toteutettiin 1,5-3 kuukautta koulutusten jälkeen. Tavoitteena oli saada vastauksia siihen, mitkä sisällöt osallistujat kokevat hyödyllisimmiksi, kun itse koulutuksista on kulunut jo hieman aikaa ja verrata, onko vastauksissa eroa heti koulutusten jälkeen annettujen valintojen kanssa. Seurantakyselyjen avulla oli tarkoitus myös vastata tämän opinnäytetyön kolmanteen tutkimuskysymykseen, minkälaisia vaikutuksia taloushallinnon osaamisella on koulutuksiin osallistuneiden työn tekemiseen. Hämeen Setlementin työntekijöille tehty seurantakysely on liitteessä 10 ja yhdistysten talouskoulutukseen liittynyt seurantakysely liitteessä 11.

Hämeen Setlementin työntekijöille järjestettyihin koulutuksiin osallistuneista vain neljä (4) henkilöä vastasi kyselyyn. Henkilöstössä tapahtui vuoden vaihteessa muutoksia ja osa koulutuksiin osallistuneista ei ollut enää töissä yhdistyksessä, mutta se ei pelkästään selitä vastaajien vähäistä määrää. Seurantakyselystä lähetetty muistutus ei tuottanut mainittavaa tulosta. Kaikki vastaajat kertoivat osallistuneensa vain 7.10.2021 järjestettyyn koko henkilöstön koulutukseen. Vastaajista 75 % koki Hämeen Setlementin taloutta käsitelleen - osion hyödyllisimmäksi työssään. Heti koulutuksen jälkeen toteutetussa palautekyselyssä

rivityöntekijöistä samaan kysymykseen vastasi kahdeksan (8) henkilöä, joten vastauksia näihin kysymyksiin ei voi suoraan verrata keskenään. Kysyttäessä, oletko päässyt hyödyntämään koulutuksessa oppimaasi, vastaajista kaksi (2) vastasi kyllä ja kaksi (2) ei. Vain kyllä vastanneille näkyi kyselyn seuraava kysymys, minkälaisia vaikutuksia taloushallinnon osaamisen lisäämisellä on ollut työhösi. Tässä ajatuksena oli se, että jos oppimaansa ei ole päässyt hyödyntämään, niin tuskin osaamisen lisäämiselläkään on ollut vaikutuksia. Tähän kysymykseen saatiin seuraavat vastaukset:

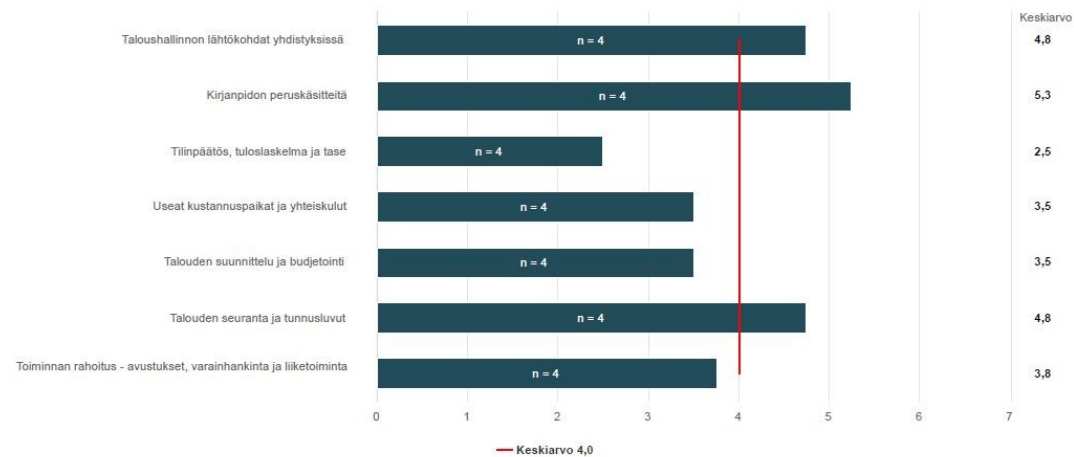
- *Kokonaisuuden ymmärtäminen paremmin*
- *Lisännyt ymmärrystä yhdistyksen taloushallinnosta.*

Kuudennessa kysymyksessä kysyttiin, minkälaiselle taloushallinnon osaamiselle ja tiedolle sinulla olisi eniten tarvetta? Toisessa kysymykseen saadussa vastauksessa kerrotaan, ettei omiin työtehtäviin kuulu mitään taloushallintoon liittyvää, joten myöskään aihealueen koulutuksille ei ole tarvetta. Toisessa vastauksessa toivotaan tietoa, *miten budjetteja laaditaan ja miten voi varautua heikompaan taloustilanteeseen.*

1. Aikaa koulutuksesta on kulunut n. 1,5 kuukautta. Mihin järjestykseen nyt laittaisit koulutuskertojen sisällöt - mikä sisällöistä on työssäsi tai toiminnassasi hyödyllisin?

Järjestä osiot järjestykseen. Mielestäsi hyödyllisin 1. ja vähiten hyödyllinen 7.

Vastaajien määrä: 4

	1	2	3	4	5	6	7
Taloushallinnon lähtökohdat yhdistyksissä	25,0%	0,0%	0,0%	0,0%	25,0%	25,0%	25,0%
Kirjanpidon peruskäsitteitä	25,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	25,0%	50,0%
Tilinpäätös, tuloslaskelma ja tase	25,0%	50,0%	0,0%	0,0%	25,0%	0,0%	0,0%
Useat kustannuspaikat ja yhteiskulut	25,0%	25,0%	0,0%	25,0%	0,0%	0,0%	25,0%
Talouden suunnittelu ja budjetointi	0,0%	25,0%	50,0%	0,0%	0,0%	25,0%	0,0%
Talouden seuranta ja tunnusluvut	0,0%	0,0%	0,0%	50,0%	25,0%	25,0%	0,0%
Toiminnan rahoitus - avustukset, varainhankinta ja liiketoiminta	0,0%	0,0%	50,0%	25,0%	25,0%	0,0%	0,0%

Kuva 4. Yhdistysten talouskoulutuksiin osallistuneiden valinnat seurantakyselyssä

Yhdistysten talouskoulutuksen seurantakyselyyn saatiin neljä (4) vastausta, mikä on ihan hyvä määrä ottaen huomioon, että heti koulutuksen jälkeen toteutettuun palautekyselyyn saatiin vain yksi vastaus enemmän. Palautekysely toteutettiin heti toisen koulutuskerran jälkeen. Tällä ajankohdalla on voinut olla vaikutusta vastaajien arvioihin eri sisältöjen hyödyllisyydestä tai sitten työarjessa on kuitenkin enemmän käyttöä taloushallinnon perusosaamiselle. Näin ainakin näyttäytyisi olevan tilanne kuvassa 4 näkyvien seurantakyselyssä tehtyjen hyödyllisyysvalintojen mukaan. Seurantakyselyssä nimittäin tilinpäätös, tuloslaskelma ja tase -osiolle vastaajat antoivat pienimmän keskiarvon ja siis parhaan sijoituksen. Jaetulle toiselle sijalle, samalla keskiarvolla, tulivat talouden suunnittelu ja budjetointi -osio sekä useat kustannuspaikat ja yhteiskulut.

Yhdistysten talouskoulutuksen seurantakyselyyn vastanneista kaikki neljä kertoivat päässeensä hyödyntämään koulutuksessa oppimaansa. Kysymykseen, minkälaisia vaikutuksia taloushallinnon osaamisen lisäämisellä on ollut työhösi tai toimintaasi, he vastasivat:

- *Aika pieniä, mutta tärkeitä. Pieniä siksi, koska oli tietoa jo ennestään monista asioista. Osa opitusta realisoituu vasta myöhemmin. Sain vahvistusta ajattelulle koulutuksesta. Talouden kokonaishallinta vahvistui.*
- *Ajan säästö*
- *Skarppaus talouden seuraamisessa auttaa tekemään parempia päätöksiä työn arjessa.*
- *Saan varmuutta vastuutehtäväni hoitamiseen.*

4. Minkälaiselle taloushallinnon osaamiselle ja tiedolle sinulla olisi eniten tarvetta?

Vastaajien määrä: 3

Vastaukset
Hyvien hakemusten laatiminen Hankebudjettien seuranta Rahankeräykset/lahjoitukset
Monivuotisten hankkeiden tai projektien talousseuranta. Omaisuuden poistot (rakennus, käyttöomaisuus).
Suurin tarve rutiinille talouslukujen seurantaan ja käytettävissä olevan rahan ja näköpiirissä olevien kulujen hahmottamiseen.

Kuva 5. Yhdistystoimijoiden osaamis- ja tietotarpeet

Kysymykseen osaamis- ja tietotarpeista saatiin kolme (3) vastausta, jotka näkyvät kuvassa 5. Näissä vastauksissa korostuvat hankkeisiin ja talouden seurantaan liittyvät tarpeet. Koulutuskertoihin yleisesti liittyen tuli toiveita, että vastaavaa koulutusta voisi järjestää vuosittain, mutta ajankohta voisi olla eri. Lisäksi toivottiin konsultointimahdollisuutta, että voisi olla yhteydessä, kun on jokin ongelma käsillä. Tämä konsultointi voisi olla maksullistakin, kunhan ei liian kallista.

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Toteutettuihin koulutuksiin osallistui yhteensä 26 eri henkilöä, joista 12 Hämeen Setlementin rivityöntekijöitä ja seitsemän (7) johtoryhmän jäseniä sekä seitsemän (7) muiden yhdistysten toimijoita. Edellisessä luvussa on käyty läpi koulutusten suunnittelu, toteutus sekä osallistujilta saadut palaute- ja seurantakyselyjen vastaukset. Kyselyihin saatujen vastausten avulla tässä luvussa vastataan opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin ja otetaan kantaa johdannossa esitettyihin hypoteeseihin.

Ensimmäisenä hypoteesina tässä tutkimuksessa oli, että yhdistystoimijoiden, erityisesti rivityöntekijöiden, taloushallinnon osaaminen on ennen koulutusta vähäistä, joten koulutusten avulla osallistujien osaaminen lisääntyy. Palautekyselyihin saatujen vastausten perusteella tämä hypoteesi on totta, ainakin koulutuksiin osallistuneiden joukossa. Vastaajista ainoastaan yksi rivityöntekijä kertoi Hämeen Setlementin koko henkilöstölle toteutettuun koulutukseen liittyen, ettei hän oppinut siinä mitään uutta. Rivityöntekijänä hän ei osallistunut johtoryhmälle järjestettyyn koulutukseen, eikä siis ole tiedossa, olisiko se tarjonnut myös hänelle uutta tietoa. Koulutuksiin osallistuneiden valinnoissa näkyy, että kirjanpidon peruskäsitteistä lähtien kaikista teemoista osallistuneet saivat uutta tietoa. Kaikki teemat tuntuvat siis ansainneen ainakin tältä kantilta paikkansa osana koulutuksia.

Tutkimuskysymyksistä kahteen ensimmäiseen on mielekkäintä vastata samalla kerralla, koska niihin liittyy myös työn toinen hypoteesi, että rivityöntekijät ja vastuullisessa asemassa olevat yhdistystoimijat kokevat erilaisen osaamisen ja taloustiedon hyödyllisimmäksi omalle työlleen. Kaksi ensimmäistä tutkimuskysymystä kuuluivat:

1. Minkälaisen taloushallinnon osaamisen ja taloustiedon rivityöntekijät kokevat hyödyllisimmäksi omassa työssään?
2. Minkälaisen taloushallinnon osaamisen yhdistysten johtotehtävissä olevat kokevat hyödyllisimmäksi omassa työssään?

Hämeen Setlementin johtoryhmään kuulumattomat työntekijät edustavat tässä työssä rivityöntekijöitä. Heti koulutuksen jälkeen tehdyssä palautekyselyssä he arvioivat kaikki koulutuksen teemat, eli taloushallinnon lähtökohdat yhdistyksissä, kirjanpidon peruskäsitteet ja oman yhdistyksen talouden, yhtä hyödyllisiksi, ainakin kun katsotaan kunkin teeman saamia keskiarvoja. Jos tarkastellaan, mikä teema sai eniten ensimmäisiä sijoja, niin silloin oman yhdistyksen talous koettiin hyödyllisimmäksi. Tätä johtopäätöstä vahvistaa se, että seurantakyselyyn kolme kuukautta myöhemmin vastanneista neljästä (4) rivityöntekijästä 75% koki työssään hyödyllisimmäksi nimenomaan oman yhdistyksen talouden.

Johtoasemassa olevat, eli Hämeen Setlementin johtoryhmään kuuluvat, kokivat näistä teemoista työssään hyödyllisimmäksi kirjanpidon peruskäsitteiden ymmärtämisen. Seurantakyselyyn ei ikävä kyllä saatu johtoryhmän jäseniltä vastauksia, joten heidän osaltaan ei ole tiedossa, mitkä teemat he olisivat kokeneet hyödyllisimmiksi, kun aikaa koulutuksista oli kulunut pari kuukautta. Hämeen Setlementille järjestettiin kaksi koulutusta erikseen toisistaan ja niistä myös kerättiin erikseen palautteet. Tästä johtuen ei ole mahdollista vertailla, mitä sisältöjä nämä eri ryhmät olisivat valinneet hyödyllisimmäksi, jos molemmat ryhmät olisivat osallistuneet molempiin koulutuksiin ja heillä olisi ollut samassa kyselyssä rinnakkain valittavana molempien koulutusten teemat. Näin jälkikäteen ajateltuna olisikin ollut tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi tarpeellista toteuttaa johtoryhmälle vain yksi palautekysely, jossa he olisivat antaneet palautetta ja arvioineet sisältöjen hyödyllisyyttä molemmista koulutuksista rinnakkain. Johtoryhmälle järjestetyn koulutuksen teemoista vastaajat arvioivat hyödyllisimmiksi työssään talouden suunnittelun ja budjetoinnin sekä talouden seurannan ja tunnusluvut. Tämä oli tekijän ennako-oletusten mukaista, mutta ei vahvasta hypoteesista, koska taloushallinnon perustiedot ja oman yhdistyksen talous eivät olleet mukana samassa kyselyssä.

Yhdistysten talouskoulutukseen osallistuneet toimivat kaikki yhdistyksissään johtotehtävissä, joko työntekijänä tai vapaaehtoisena. Heiltä kerättiin palaute ja arviot eri teemojen hyödyllisyydestä yhdellä kyselyllä, joten heidän vastauksensa antavat osviittaa siitä, minkälaisen taloustiedon johtoasemassa olevat kokevat hyödyllisimmäksi. Välittömästi koulutuskertojen jälkeen tehdyssä kyselyssä vastaajat arvioivat toisen koulutuskerran teemat ensimmäisen kerran teemoja hyödyllisemmiksi. Tekijän ennako-oletus oli, että johtotehtävissä olevat kokisivat tarpeellisemmaksi nimenomaan talouden suunnitteluun ja seurantaan liittyvän tiedon, ja tätä oletusta palautekyselyn tulokset vahvistivat. Kuitenkin kun katsotaan puolitoista kuukautta myöhemmin toteutetun seurantakyselyn vastauksia, niin siinä vaiheessa osallistujat arvioivat perustiedon hyödyllisimmäksi. Tämä voinee johtua siitä, että yhdistysarjessa ja erityisesti alkuvuodesta tilinpäätös, tuloslaskelma ja tase ovat niitä asioita, joiden kanssa työskennellään. Palautekyselyn ja seurantakyselyn yhteistuloksena voidaan silti todeta, että vastuuasemassa oleville talouden suunnittelun ja budjetoinnin hyödyllisyys on korkealla, koska se sijoittui keskiarvolla toiseksi molemmissa kyselyissä. Seurantakyselyssä teema jakoi toisen sijan useiden kustannuspaikkojen ja yhteiskulujen kanssa. Tämänkin teeman hyödyllisyyden nousu kyselyiden välillä voi selittyä kyselyn alkuvuoden ajankohdalla, jolloin alkaneen vuoden talousarviota päivitetään ja on olennaista jakaa arvioituja tuloja ja kuluja eri kustannuspaikkojen välillä.

Kyselyiden perusteella sekä rivityöntekijät että johtotehtävissä olevat kokevat taloushallinnon perustiedon hyödyllisyyden korkeaksi. Palautekyselyissä myös molemmat ryhmät vastasivat saaneensa koulutuksissa uuta tietoa näistä perusasioista. Ensimmäisiin tutkimuskysymyksiin voitaisiinkin vastata saatujen vastausten pohjalta niin, että rivityöntekijät kokevat oman yhdistyksen taloustiedon perustiedon ohella hyödyllisimmiksi. Johtotehtävissä olevat yleensä tuntevat jo oman yhdistyksensä talouden ja heille hyödyllisempää on perustiedon rinnalla talouden suunnittelu ja seuranta. Tätä johtopäätöstä tukee myös yhdistysten talouskoulutukseen osallistuneille toteutetun seurantakyselyn vastaukset kysymykseen, minkälaiselle osaamiselle ja tiedolle olisi eniten tarvetta. Vastauksissa korostuivat erityisesti hankkeiden taloushallinto ja talouden seuranta.

Kolmas tutkimuskysymys, minkälaisia vaikutuksia taloushallinnon osaamisen lisäämisellä on koulutuksiin osallistuneiden työn tekemiseen, ei liity niinkään koulutusten sisältöihin kuin enemmän siihen, miksi yhdistystoimijoiden taloushallinnon osaamisen lisääminen on

hyödyllistä. Tausta-ajatuksena on, että osaamisen lisääminen vaikuttaa myönteisesti yhdistysten toimintaan lisäämällä ymmärrystä omasta taloudesta ja varmuutta erilaisten ratkaisujen toteuttamiseen. Tältä osin kerätty tutkimusmateriaali on hyvin vähäistä, koska Hämeen Setlementin työntekijöiltä saatiin seurantakyselyyn vain neljä vastausta. Kysymys, minkälaisia vaikutuksia taloushallinnon osaamisen lisäämisellä on ollut työhösi tai toimintaasi, esitettiin lomakkeella vain niille vastaajille, jotka vastasivat sitä edeltäneeseen kysymykseen myönteisesti. Edeltävässä kysymyksessä kysyttiin, ovatko vastaajat päässeet hyödyntämään koulutuksessa oppimaansa. Rivityöntekijöiden työtehtäviin ei välttämättä liity taloushallintoon liittyviä tehtäviä, joten vastaajista vain puolet, eli kaksi, vastasi päässeensä hyödyntämään oppimaansa. Näin ollen kolmanteen tutkimuskysymykseen vastaamiseksi käytössä on vain kuusi vastausta, joista kaksi rivityöntekijöiltä ja neljä yhdistystensä johtotehtävissä toimivilta. Rivityöntekijät kertoivat ymmärryksensä kokonaisuudesta ja yhdistyksen taloushallinnosta parantuneen. Yhdistysten talouskoulutukseen osallistuneet vastasivat osaamisen lisääntymisen vahvistaneen talouden kokonaishallintaa ja tuoneen varmuutta taloushallintoon liittyvien tehtävien hoitamiseen. Lisäksi vastausten mukaan osaamisen lisääntyminen säästää aikaa ja auttaa tekemään parempia päätöksiä, kun taloutta seuraa järjestelmällisemmin. Vastauksia asiaan saatiin tosiaan vähän, eikä niistä ole vedettävissä laajempia johtopäätöksiä, mutta vastaukset ainakin vahvistavat sitä, että yhdistystoimijoiden taloushallinnon osaamista kannattaa lisätä ja sillä on yhdistysten toimintaan tai ainakin toimijoiden työarkeen positiivisia vaikutuksia. Tämän tutkimuskysymyksen osalta on kuitenkin todettava, että asian tutkimiseksi pintaa syvemmältä, täytyisi toteuttaa pidempi seuranta ja haastatella kohderyhmää, jotta olisi mahdollista tehdä myös jatkokysymyksiä.

Palaute- ja seurantakyselyjen vastausten pohjalta on todettavissa, että koulutuksissa käsitellyt teemat ja sisällöt olivat tarpeellisia. Sekä Hämeen Setlementin koulutusten että yhdistysten koulutuksen osalta saatiin toiveita, että vastaavia koulutuksia olisi hyvä järjestää vuosittain. Jatkossa voisi olla tarpeellista räätälöidä koulutuksia enemmän osallistujien tarpeista lähtien ja toteuttaa tiettyyn teemaan keskittyviä koulutuksia, kuten seurantakyselyssä toivottuun hankehallintoon. Koulutusten diaesitykset jäivät toimeksiantaja Hämeen Setlementti ry:n käyttöön ja toimivat pohjana tulevien koulutusten suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Lähteet

Alasuutari, P. (2011). Laadullinen tutkimus 2.0. Osk. Vastapaino, Tampere. Sähkökirjalaitos Alma talent, Tunnuslukuopas. (10.4.2021). Noudettu osoitteesta

<https://www.almatalent.fi/tietopalvelut/tunnuslukuopas>

Arvonlisäverolaki 30.12.1993/1501. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931501>

Kaupparekisterilaki 2.2.1979/129. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1979/19790129>

KHO 8.1.2007/1 Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuseloste.

<https://finlex.fi/fi/oikeus/kho/lyhyet/2007/200700001>

KHO:1997:36. Korkeimman hallinto-oikeuden päätös 13.5.1997/1159.

<https://www.finlex.fi/fi/oikeus/kho/vuosikirjat/1997/199701159?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=KHO%201997%3A36>

KHO:2013:200. Korkeimman hallinto-oikeuden päätös 27.12.2013/4068.

<https://www.finlex.fi/fi/oikeus/kho/vuosikirjat/2013/201304068?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=KHO%202013%3A200>

KHO:2015:125. Korkeimman hallinto-oikeuden päätös 31.8.2015/2289.

<https://www.finlex.fi/fi/oikeus/kho/vuosikirjat/2015/201502289?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=KHO%202013%3A200>

Kirjanpitoasetus 30.12.1997/1339. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971339>

Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971336>

Kirjanpitolautakunnan (KILA) lausunto 15/1974. Haettu 22.5.2021 osoitteesta

<https://kirjanpitolautakunta.fi/-/rekisteroimattoman-aatteellisen-yhdistyksen-kirjanpitovelvollisu-1>

Kirjanpitolautakunnan (KILA) lausunto 1757/2005. Haettu 22.5.2021 osoitteesta

<https://kirjanpitolautakunta.fi/-/kirjanpitovelvollisuuden-alkamispäivästä-yrityksis-1>

Laki elinkeinotulon verottamisesta 24.6.1968/360.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1968/19680360#O1P1>

Oikeusministeriö (2021). Yhteisöllinen kansalaistoiminta 2020-luvulla: Luonnos hallituksen esitykseksi yhdistyslain muuttamiseksi ja toimintaryhmälaiksi. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2021:8. Haettu 10.5.2021 osoitteesta

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162854>

- STEA – Sosiaali- ja terveystieteiden avustuskeskus. Avustusopas. Haettu 18.8.2021 osoitteesta https://www.stea.fi/wp-content/uploads/2021/06/STEA-avustusopas.www_-1.pdf
- Stenbacka J., Mäkinen I., Söderström T. (2016). Kannattavuuden avaimet. Sanoma Pro Oy, Helsinki.
- Tampereen yliopisto, Tampereen ammattikorkeakoulu. (n.d.) Opetuksen suunnittelu ja toteutus. Nettisivut. Haettu 11.10.2021 osoitteesta <https://www.tuni.fi/tlc/suunnittelu/pedagogisia-ratkaisuja/>
- Tomperi, S. (2019). Kehittyvä kirjanpitolaitos. 17., uudistettu painos. Edita Publishing Oy. Sähkökirjalaitos.
- Tomperi, S. (2018). Käytännön kirjanpito. 26., uudistettu painos. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu.
- Tuloverolaki 30.12.1992/1535. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19921535>
- Valtionavustuslaki 27.7.2001/688. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010688>
- Valtioneuvoston asetus pien- ja mikroyrityksen tilinpäätöksessä esitettävistä tiedoista (PMA) 1753/2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20151753>
- Valtioneuvosto (2021). Suomalainen rahapelijärjestelmä muutoksessa. Tulevaisuuden vaihtoehtoja. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:12 Haettu 10.5.2021 osoitteesta https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162878/VN_2021_12.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Valtionvarainministeriö (15.12.2020). Valtionavustustoiminnan kehittäminen ja digitalisointi. Järjestöjen valtionavustuskäytänteiden kehittämisjaoston väliraportti. VM212:00/2018. Haettu 10.5.2021 osoitteesta <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=b6599751-63ec-4b6a-b206-6982fe3f2524>
- Verohallinto (2021). Verotusohje yleishyödyllisille yhteisöille. VH/1545/00.01.00/2021. Haettu 30.5.2021 osoitteesta <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/47999/verotusohje-yleishyodyllisille-yhteisöille3/>
- Vinnikainen, M, Perälä S. (2020). Yhdistyksen ja säätiön tilinpäätösmalli. 14. uudistettu painos. ST-Akatemia Oy, Helsinki.
- Yhdistyslaki 26.5.1989/503. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1989/19890503>
- Åkerberg, P. (2017). Budjetointi 20-luvulla. Alma talent. Sähköinen kirja. Haettu osoitteesta

[https://verkkokirjalyly-almatalent-
fi.ezproxy.hamk.fi/teos/BAGBBXDTEB#kohta:BUDJETOINTI\(\(20\)2020-
LUVULLA\(\(20\)/piste:b4](https://verkkokirjalyly-almatalent-fi.ezproxy.hamk.fi/teos/BAGBBXDTEB#kohta:BUDJETOINTI((20)2020-LUVULLA((20)/piste:b4)

Liite 1: Aatteellisen yhteisön ja säätiön tuloslaskelma

Kirjanpitoasetuksen 1:3 §:n mukaisesti aatteellisen yhteisön ja säätiön tuloslaskelma laaditaan seuraavan kaavan mukaan:

Varsinainen toiminta

1. Tuotot
2. Kulut
 - a) Henkilöstökulut
 - b) Poistot
 - c) Muut kulut
3. Tuotto-/Kulujäämä

Varainhankinta

4. Tuotot
5. Kulut
6. Tuotto-/Kulujäämä

Sijoitus- ja rahoitustoiminta

7. Tuotot
8. Kulut
9. Tuotto-/Kulujäämä

10. Yleisavustukset

11. Tilikauden tulos

12. Tilinpäätössiirrot

- a) Poistoeron muutos
- b) Verotusperusteisten varausten muutos
- c) Konserniavustus

13. Tilikauden ylijäämä (alijäämä)

Liite 2: Pienyrityksen tasekaava

Valtioneuvoston asetuksen pien- ja mikroyrityksen tilinpäätöksessä esitettävistä tiedoista mukaisesti tase voidaan laatia PMA:n 2:4 §:n ja V liitteen mukaisesti:

V a s t a a v a a

A PYSYVÄT VASTAAVAT

I Aineettomat hyödykkeet

II Aineelliset hyödykkeet

1. Maa- ja vesialueet, erikseen kiinteistöjen vuokraoikeuksien hankintamenot, jotka on aktivoitu kirjanpitolain 5 luvun 11 §:n mukaisesti

2. Rakennukset ja rakennelmat, erikseen kiinteistöjen vuokraoikeuksien hankintamenot, jotka on aktivoitu kirjanpitolain 5 luvun 11 §:n mukaisesti

3. Koneet ja kalusto

4. Muut aineelliset hyödykkeet

5. Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat

III Sijoitukset

1. Osuudet saman konsernin yrityksissä

2. Saamiset saman konsernin yrityksiltä

3. Osuudet omistusyhteisyhteisöissä

4. Saamiset omistusyhteisyhteisöiltä

5. Muut osakkeet ja osuudet

6. Muut saamiset

B VAIHTUVAT VASTAAVAT

I Vaihto-omaisuus

1. Aineet ja tarvikkeet

2. Keskeneräiset tuotteet

3. Valmiit tuotteet/tavarat

4. Muu vaihto-omaisuus

5. Ennakkomaksut

II Saamiset, erikseen pitkäaikaiset

1. Myyntisaamiset, erikseen pitkäaikaiset

2. Saamiset saman konsernin yrityksiltä, erikseen pitkäaikaiset

3. Saamiset omistusyhteysyrityksiltä, erikseen pitkäaikaiset
4. Lainasaamiset, erikseen pitkäaikaiset
5. Muut saamiset, erikseen pitkäaikaiset
6. Maksamattomat osakkeet/osuudet, erikseen pitkäaikaiset
7. Siirtosaamiset, erikseen pitkäaikaiset

III Rahoitusarvopaperit

1. Osuudet saman konsernin yrityksissä
2. Muut osakkeet ja osuudet
3. Muut arvopaperit

IV Rahat ja pankkisaamiset

V a s t a t t a v a a

A OMA PÄÄOMA

I Osake-, osuus- tai muu vastaava pääoma

II Ylikurssirahasto

III Arvonkorotusrahasto

V Muut rahastot

1. Sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto
2. Vararahasto
3. Yhtiöjärjestyksen tai sääntöjen mukaiset rahastot
4. Käyvän arvon rahasto
5. Muut rahastot

V Edellisten tilikausien voitto (tappio)

VI Tilikauden voitto (tappio)

B TILINPÄÄTÖSSIIRTOJEN KERTYMÄ

1. Poistoero
2. Verotusperusteiset varaukset

C PAKOLLISET VARAUKSET

1. Eläkevaraukset
2. Verovaraukset

3. Muut pakolliset varaukset

D VIERAS PÄÄOMA, erikseen pitkäaikainen

1. Joukkovelkakirjalainat, erikseen pitkäaikaiset
2. Vaihtovelkakirjalainat, erikseen pitkäaikaiset
3. Lainat rahoituslaitoksilta, erikseen pitkäaikaiset
4. Takaisinlainat työeläkevakuutuslaitoksilta, erikseen pitkäaikaiset
5. Saadut ennakot, erikseen pitkäaikaiset
6. Ostovelat, erikseen pitkäaikaiset
7. Rahoitusvekselit, erikseen pitkäaikaiset
8. Velat saman konsernin yrityksille, erikseen pitkäaikaiset
9. Velat omistusyhteysyrityksille, erikseen pitkäaikaiset
10. Muut velat, erikseen pitkäaikaiset
11. Siirtovelat, erikseen pitkäaikaiset

Liite 3: Mikroyrityksen tasekaava

Valtioneuvoston asetuksen pien- ja mikroyrityksen tilinpäätöksessä esitettävistä tiedoista mukaisesti tase voidaan laatia PMA:n 4:2 §:n mukaisesti (Vinnikainen & Perälä 2020, s. 95.):

V a s t a a v a a**PYSYVÄT VASTAAVAT**

Aineettomat hyödykkeet

Aineelliset hyödykkeet

Sijoitukset

VAIHTUVAT VASTAAVAT

Vaihto-omaisuus

Saamiset

Rahoitusarvopaperit

Rahat ja pankkisaamiset

V a s t a a v a a y h t e e n s ä

V a s t a t t a v a a**OMA PÄÄOMA**

Muut oman pääoman erät

Edellisten tilikausien voitto (tappio)

Tilikauden voitto (tappio)

TILINPÄÄTÖSSIIRTOJEN KERTYMÄ**PAKOLLISET VARAUKSET****VIERAS PÄÄOMA**

Pitkäaikainen vieras pääoma

Lyhytaikainen vieras pääoma

V a s t a t t a v a a y h t e e n s ä

Liite 4: Hämeen Setlementti ry:n henkilöstön koulutuksen 7.10.2021 sisältö

1. Taloushallinnon lähtökohdat yhdistyksissä
 - a. Yhdistyslaki
 - b. Kirjanpitolaki
 - c. Yleishyödyllisyys
 - d. Varainhankinta ja elinkeinotoiminta
2. Kirjanpidon peruskäsitteitä
 - a. Hyvä kirjanpitotapa
 - b. Sisäinen ja ulkoinen laskentatoimi
 - c. Kirjanpidon tilit
 - d. Tositteet
3. Hämeen Setlementin talous
 - a. Kustannuspaikat ja toiminnot
 - b. Avustukset ja muu rahoitus
 - c. Tilinpäätös
 - d. Tuloslaskelma
 - e. Tase

Liite 5: Hämeen Setlementti ry:n johtoryhmän koulutuksen 12.11.2021 sisältö

1. Talouden suunnittelu ja budjetointi
 - a. Talouden suunnittelu
 - b. Pää- ja osabudjetit
 - c. Budjettityypit
 - d. Budjetin anatomia
 - e. Strateginen taloussuunnittelu
2. Talouden seuranta ja tunnusluvut
 - a. Yhdistystoiminnassa olennaiset tunnusluvut
 - b. Budjettiseuranta ja poikkeamat
3. Varainhankinta ja liiketoimintamahdollisuudet yhdistystoiminnassa
 - a. Yleishyödyllisiksi katsottavat tulot
 - b. Elinkeinotoiminnan tunnusmerkit
 - c. Yhdistyslain mukainen vähäarvoinen toiminta versus pääasiallisesti taloudellinen toiminta

Liite 6: Yhdistysten talouskoulutuksen sisältö

Osa 1. 29.11.2021

1. Taloushallinnon lähtökohdat yhdistyksissä
 - a. Yhdistyslaki
 - b. Kirjanpitolaki
 - c. Yleishyödyllisyys
 - d. Varainhankinta ja elinkeinotoiminta
2. Kirjanpidon peruskäsitteitä
 - a. Hyvä kirjanpitolapa
 - b. Sisäinen ja ulkoinen laskentatoimi
 - c. Kirjanpidon tilit
 - d. Tositteet
 - e. Vuosikello
3. Tilinpäätös, tuloslaskelma ja tase
 - a. Tilinpäätös
 - b. Tuloslaskelma
 - c. Tase
4. Useat kustannuspaikat ja yhteiskulut

Osa 2. 7.12.2021

1. Talouden suunnittelu ja budjetointi
 - a. Talouden suunnittelu
 - b. Pää- ja osabudjetit
 - c. Budjettityypit
 - d. Budjetin anatomia
 - e. Kustannuslaskenta
 - f. Strateginen taloussuunnittelu
2. Talouden seuranta ja tunnusluvut
 - a. Yhdistystoiminnassa olennaiset tunnusluvut
 - b. Budjettiseuranta ja poikkeamat
3. Toiminnan rahoitus – avustukset, varainhankinta ja liiketoiminta
 - a. Avustukset
 - b. Muu rahoitus
 - c. Yleishyödyllisiksi katsottavat tulot
 - d. Elinkeinotoiminnan tunnusmerkit
 - e. Vähäarvoinen vs taloudellinen toiminta
 - f. Kiinteistötulo
 - g. Verohuojennus
 - h. Rahankeräys

Liite 7. Palautekysely Hämeen Setlementin henkilöstölle

Hämeen Setlementin henkilöstön talouskoulutuksen palautekysely

Pakolliset kentät merkitään asteriskilla () ja ne tulee täyttää lomakkeen viimeistelemiseksi.*

Tämän kyselyn avulla arvioidaan Hämeen Setlementin henkilöstölle 7.10.2021 pidetyn talouskoulutuksen onnistumista ja sisältöjä.

Koulutus ja tämä kysely liittyvät Sara Löyttyjärven Hämeen ammattikorkeakoulun Liiketalouden opintoihin laatimaan opinnäytetyöhön: "Yhdistystoimijoiden taloushallinnon osaamisen lisääminen. Taloushallinnon koulutusten suunnittelu ja toteutus." Kyselyn vastausten avulla kehitetään koulutuksen ja Hämeen Setlementin käyttöön jäävän koulutuspohjan sisältöjä.

Kyselyyn vastataan anonymisti. Kyselyyn vastaaminen vie 10-20 minuuttia. Kysely on vastattavissa 15.10.2021 asti.

1. Kuulun johtoryhmään

Kyllä

En

2. Opitko koulutuksessa jotain itsellesi uutta? *

Kyllä

En

Sisältö

Hämeen
Setlementti

1. Taloushallinnon lähtökohdat yhdistyksissä
 1. Yhdistyslaki
 2. Kirjanpitolaki
 3. Yleishyödyllisyys
 4. Varainhankinta ja elinkeinotoiminta
2. Kirjanpidon peruskäsitteitä
 1. Hyvä kirjanpitotapa
 2. Sisäinen ja ulkoinen laskentatoimi
 3. Kirjanpidon tilit
 4. Tositteet
3. Hämeen Setlementin talous
 1. Kustannuspaikat ja toiminnot
 2. Avustukset ja muu rahoitus
 3. Tilinpäätös
 4. Tuloslaskelma
 5. Tase

3. Mihin koulutuksen yleisiin osioihin liittyen opit uutta? *

Voit valita kaikki sopivat vastausvaihtoehdot

Yhdistyslaki

Kirjanpitolaki

Yleishyödyllisyys

Varainhankinta ja elinkeinotoiminta

Hyvä kirjanpitotapa

Sisäinen ja ulkoinen laskentatoimi

Kirjanpidon tilit

Tositteet

En oppinut uutta

4. Halutessasi, kerro tarkemmin, mitä uutta opit

5. Mistä Hämeen Setlementin talouteen liittyvistä osioista opit uutta? *

Voit valita kaikki sopivat vastausvaihtoehdot

Kustannuspaikat ja toiminnot

Avustukset ja muu rahoitus

Tilinpäätös

Tuloslaskelma

Tase

En oppinut uutta

6. Halutessasi, kerro tarkemmin mitä uutta opit Hämeen Setlementin taloudesta

7. Mistä koulutuksen osion ja/tai sisällön koet hyödyllisimmäksi omassa työssäsi? *

Järjestä osiot järjestykseen. Mielestäsi hyödyllisin 1. ja vähiten hyödyllinen 3.

Taloushallinnon lähtökohdat Valitse 1 2 3

Kirjanpidon lähtökohdat yhdistyksissä Valitse 1 2 3

Hämeen Setlementin talous Valitse 1 2 3

8. Perustele vastauksesi. Miksi valitsemani järjestys? *

9. Mistä asiasta olisit halunnut enemmän tietoa?

10. Mikä mielestäsi tärkeä aihe jäi koulutuksessa käsittelemättä?

11. Mitä muuta haluaisit tähän sanoa koulutukseen liittyen?

Liite 8. Palautekysely Hämeen Setlementin johtoryhmälle**Hämeen Setlementin henkilöstön talouskoulutuksen palautekysely**

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä ()*

Tämän kyselyn avulla arvioidaan Hämeen Setlementin henkilöstölle 12.11.2021 pidetyn talouskoulutuksen onnistumista ja sisältöjä.

Koulutus ja tämä kysely liittyvät Sara Löyttyjärven Hämeen ammattikorkeakoulun Liiketalouden opintoihin laatimaan opinnäytetyöhön: "Yhdistystoimijoiden taloushallinnon osaamisen lisääminen. Taloushallinnon koulutusten suunnittelu ja toteutus." Kyselyn vastausten avulla kehitetään koulutuksen ja Hämeen Setlementin käyttöön jäävän koulutusohjelman sisältöjä.

Kyselyyn vastataan anonyymisti. Kyselyyn vastaaminen vie 10-20 minuuttia. Kysely on vastattavissa 20.11.2021 asti.

1. Opitko koulutuksessa jotain itsellesi uutta? *

Kyllä

En

1. Talouden suunnittelu ja budjetointi

1. Talouden suunnittelu
2. Pää- ja osabudjetit
3. Budjettityypit
4. Budjetin anatomia
5. Strateginen taloussuunnittelu

2. Talouden seuranta ja tunnusluvut

1. Yhdistystoiminnassa olennaiset tunnusluvut
2. Budjettiseuranta ja poikkeamat

3. Varainhankinta ja liiketoimintamahdollisuudet yhdistystoiminnassa

1. Yleishyödyllisiksi katsottavat tulot
2. Elinkeinotoiminnan tunnusmerkit
3. Yhdistyslain mukainen vähäarvoinen toiminta versus pääasiallisesti taloudellinen toiminta

2. Mistä talouden suunnitteluun ja budjetointiin liittyvistä asioista opit uutta? *

Voit valita kaikki sopivat vastausvaihtoehdot

Pää- ja osabudjetit

Budjettityypit

Budjetin anatomia

Strateginen taloussuunnittelu

En oppinut uutta

3. Mistä talouden seurantaan liittyvistä asioista opit uutta? *

Voit valita kaikki sopivat vastausvaihtoehdot

Yhdistystoiminnassa olennaiset tunnusluvut

Budjettiseuranta ja poikkeamat

En oppinut uutta

4. Mistä varainhankintaan ja liiketoimintaan liittyvistä asioista opit uutta? *

Voit valita kaikki sopivat vastausvaihtoehdot

Yleishyödyllisiksi katsottavat tulot

Elinkeinotoiminnan tunnusmerkit

Yhdistyslain mukainen vähäarvoinen toiminta

En oppinut uutta

5. Halutessasi, kerro enemmän, mitä uutta opit

6. Mistä koulutuksen osion ja/tai sisällön koet hyödyllisimmäksi omassa työssäsi? *

Järjestä osiot järjestykseen. Mielestäsi hyödyllisin 1. ja vähiten hyödyllinen 3.

Talouden suunnittelu ja budjetointi

Valitse 1 2 3

Talouden seuranta ja tunnusluvut

Valitse 1 2 3

Varainhankinta ja liiketoimintamahdollisuudet yhdistystoiminnassa

Valitse 1 2 3

7. Perustele vastauksesi. Miksi valitsemasi järjestys?*

8. Mistä asiasta olisit halunnut enemmän tietoa?

9. Mikä mielestäsi tärkeä aihe jäi koulutuksessa käsittelemättä?

10. Mitä muuta haluaisit tähän sanoa koulutukseen liittyen?

Liite 9. Kahden kerran yhdistyskoulutuksen palautekysely

Yhdistysten talouskoulutuksen palautekysely

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä ()*

Tämän kyselyn avulla arvioidaan ma 29.11.2021 ja ti 7.12.2021 pidettyjen talouskoulutuskertojen onnistumista ja sisältöjä.

Koulutus ja tämä kysely liittyvät Sara Löyttyjärven Hämeen ammattikorkeakoulun Liiketalouden opintoihin laatimaan opinnäytetyöhön: "Yhdistystoimijoiden taloushallinnon osaamisen lisääminen. Taloushallinnon koulutusten suunnittelu ja toteutus." Kyselyn vastausten avulla arvioidaan koulutuksen onnistumisia ja hyödyllisimpiä sisältöjä.

Kyselyyn vastataan anonymisti. Kyselyyn vastaaminen vie 10-20 minuuttia. Kysely on vastattavissa 23.12.2021 asti.

1. Opitko koulutuksessa jotain itsellesi uutta? *

Kyllä

En

Sisältö – 1 osa

Hämeen
Setlementti

1. Taloushallinnon lähtökohdat yhdistyksissä
 1. Yhdistyslaki
 2. Kirjanpitolaki
 3. Yleishyödyllisyys
 4. Varainhankinta ja elinkeinotoiminta
2. Kirjanpidon peruskäsitteitä
 1. Sisäinen ja ulkoinen laskentatoimi
 2. Kirjanpidon tilit
 3. Tositteet
 4. Vuosikello
3. Tilinpäätös, tuloslaskelma ja tase
 1. Tilinpäätös
 2. Tuloslaskelma
 3. Tase
4. Useat kustannuspaikat ja yhteiskulut

2. Mihin 1. koulutuskerran osioihin liittyen opit uutta?

Voit valita kaikki sopivat vastausvaihtoehdot

Taloushallinnon lähtökohdat yhdistyksissä

Kirjanpidon peruskäsitteitä

Tilinpäätös, tuloslaskelma ja tase

Useat kustannuspaikat ja yhteiskulut

En oppinut uutta

3. Halutessasi, kerro tarkemmin

Sisältö – 2 osa

**Hämeen
Setlementti**

1. Talouden suunnittelu ja budjetointi
 1. Pää- ja osabudjetit
 2. Budjettityypit
 3. Strateginen taloussuunnittelu
2. Talouden seuranta ja tunnusluvut
 1. Yhdistystoiminnassa olennaiset tunnusluvut
 2. Budjettiseuranta ja poikkeamat
3. Toiminnan rahoitus – avustukset, varainhankinta ja liiketoiminta
 1. Yleishyödyllisiksi katsottavat tulot
 2. Avustukset
 3. Elinkeinotoiminnan tunnusmerkit
 4. Yhdistyslain mukainen vähäarvoinen toiminta versus pääasiallisesti taloudellinen toiminta

4. Mihin 2. koulutuskerran osioihin liittyen opit uutta?

Voit valita kaikki sopivat vastausvaihtoehdot

Talouden suunnittelu ja budjetointi

Talouden seuranta ja tunnusluvut

Toiminnan rahoitus - avustukset, varainhankinta ja liiketoiminta

En oppinut uutta

5. Halutessasi, kerro tarkemmin

6. Minkä koulutuksen osion ja/tai sisällön koet hyödyllisimmäksi omassa työssäsi tai toiminnassasi? *

Järjestä osiot järjestykseen. Mielestäsi hyödyllisin 1. ja vähiten hyödyllinen 7.

Taloushallinnon lähtökohdat yhdistyksissä

Kirjanpidon peruskäsitteitä

Tilinpäätös, tuloslaskelma ja tase

Useat kustannuspaikat ja yhteiskulut

Talouden suunnittelu ja budjetointi

Talouden seuranta ja tunnusluvut

Toiminnan rahoitus - avustukset, varainhankinta ja liiketoiminta

7. Perustele vastauksesi. Miksi valitsemani järjestys? *

8. Mistä asiasta olisit halunnut enemmän tietoa?

9. Mikä mielestäsi tärkeä aihe jäi koulutuksessa käsittelemättä?

10. Mitä muuta haluaisit tähän sanoa koulutukseen liittyen?

Liite 10. Hämeen Setlementin talouskoulutusten seurantakysely**Hämeen Setlementin talouskoulutusten seurantakysely**

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä ()*

Tämän kyselyn avulla arvioidaan Hämeen Setlementin henkilöstölle 7.10.2021 ja johtoryhmälle 12.11.2021 pidettyjen koulutusten hyötyjä osallistuneiden työssä.

Koulutus ja tämä kysely liittyvät Sara Löyttyjärven Hämeen ammattikorkeakoulun Liiketalouden opintoihin laatimaan opinnäytetyöhön: "Yhdistystoimijoiden taloushallinnon osaamisen lisääminen. Taloushallinnon koulutusten suunnittelu ja toteutus." Kyselyn vastausten avulla kehitetään koulutuksen ja Hämeen Setlementin käyttöön jäävän koulutusohjan sisältöjä.

Kyselyyn vastataan anonyymisti. Kyselyyn vastaaminen vie 10-15 minuuttia. Kysely on vastattavissa 10.02.2022 asti.

1. Osallistuinkoulutukseen/koulutuksiin *

7.10.2021

Johtoryhmän koulutus 12.11.2021

Molempiin

2. Aikaa koulutuksesta on kulunut pari kuukautta. Mihin järjestykseen nyt laittaisit**7.10.2021 koulutuksen sisällöt - mikä sisällöistä on työssäsi hyödyllisin? ***

Järjestä osiot järjestykseen. Mielestäsi hyödyllisin 1. ja vähiten hyödyllinen 3.

Taloushallinnon lähtökohdat yhdistyksissä	Valitse 1 2 3
---	---------------

Kirjanpidon peruskäsitteet	Valitse 1 2 3
----------------------------	---------------

Hämeen Setlementin talous	Valitse 1 2 3
---------------------------	---------------

3. Aikaa koulutuksesta on kulunut pari kuukautta. Mihin järjestykseen nyt laittaisit 12.11.2021 koulutuksen sisällöt - mikä sisällöistä on työssäsi hyödyllisin? *

Järjestä osiot järjestykseen. Mielestäsi hyödyllisin 1. ja vähiten hyödyllinen 3.

Talouden suunnittelu ja budjetointi

Valitse 1 2 3

Talouden seuranta ja tunnusluvut

Valitse 1 2 3

Varainhankinta ja liiketoimintamahdollisuudet yhdistystoiminnassa

Valitse 1 2 3

4. Oletko päässyt hyödyntämään koulutuksessa oppimaasi? *

Kyllä

Ei

5. Minkälaisia vaikutuksia taloushallinnon osaamisen lisäämisellä on ollut työhösi? *

**6. Minkälaiselle taloushallinnon osaamiselle ja tiedolle sinulla olisi eniten
tarvetta?**

7. Mitä muuta haluaisit sanoa koulutuksiin ja niiden kehittämiseen liittyen?

Liite 11. Yhdistysten talouskoulutuksen seurantakysely**Yhdistysten talouskoulutuksen seurantakysely**

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä ()*

Tämän kyselyn avulla arvioidaan ma 29.11.2021 ja ti 7.12.2021 pidettyjen talouskoulutuskertojen hyötyjä.

Koulutus ja tämä kysely liittyvät Sara Löyttyjärven Hämeen ammattikorkeakoulun Liiketalouden opintoihin laatimaan opinnäytetyöhön: "Yhdistystoimijoiden taloushallinnon osaamisen lisääminen. Taloushallinnon koulutusten suunnittelu ja toteutus." Kyselyn vastausten avulla arvioidaan koulutuksen onnistumisia ja hyödyllisimpiä sisältöjä.

Kyselyyn vastataan anonymisti. Kyselyyn vastaaminen vie 5-15 minuuttia. Kysely on vastattavissa 15.02.2022 asti.

1. Aikaa koulutuksesta on kulunut n. 1,5 kuukautta. Mihin järjestykseen nyt laittaisit koulutuskertojen sisällöt - mikä sisällöistä on työssäsi tai toiminnassasi hyödyllisin? *

Järjestä osiot järjestykseen. Mielestäsi hyödyllisin 1. ja vähiten hyödyllinen 7.

Taloushallinnon lähtökohdat yhdistyksissä	Valitse 1 2 3 4 5 6 7
Kirjanpidon peruskäsitteitä	Valitse 1 2 3 4 5 6 7
Tilinpäätös, tuloslaskelma ja tase	Valitse 1 2 3 4 5 6 7
Useat kustannuspaikat ja yhteiskulut	Valitse 1 2 3 4 5 6 7

2. Oletko päässyt hyödyntämään koulutuksessa oppimaasi? *

Kyllä

En

3. Minkälaisia vaikutuksia taloushallinnon osaamisen lisäämisellä on ollut työhösi tai toimintaasi? *

4. Minkälaiselle taloushallinnon osaamiselle ja tiedolle sinulla olisi eniten tarvetta?

5. Mitä muuta haluaisit sanoa koulutukseen liittyen?